

STAUFOWIE

XII-XIII w.

LOTAR III	152
KONRAD III	157
FRYDERYK I BARBAROSSA	161
HENRYK VI	169
FILIP SZWABSKI	173
OTTO IV	176
FRYDERYK II	184
HENRYK RASPE	198
WILHELM HOLENDERSKI	205
KONRAD IV	210
RYSZARD Z KORNWALII	214
ALFONS KASTYLIJSKI	214

LOTAR III

1125-1137

Ojciec: GEBHARD (GERHARD) Z SUPPLINBURGA

Był synem Bernarda z Supplinburga, hrabiego w Północnej Turynгии i Harzgau, oraz jego żony Idy, córki Gebharda I, hrabiego Kwerfurtu. Po ojcu odziedziczył hrabstwa w Turynгии i Harzgau. Jego żoną była Jadwiga z Formbach. Przyłączył się do rebelii saskich możnych przeciw Henrykowi IV i poległ w bitwie z wojskami króla 9 czerwca 1075 nad Unstrutą w pobliżu Homburga.

Matka: JADWIGA Z FORMBACH

Była córką Fryderyka, hrabiego Formbach, i poślubionej mu Gertrudy, córki Konrada, hrabiego Haldensleben. Po śmierci Gebharda wyszła powtórnie za mąż (ok. 1075) za DYTRYKA (THIERRY-EGO) II, księcia Lotaryngii od ok. 1070 (zm. 23.01 lub 30.12.1115), syna Gerarda, księcia Lotaryngii z dynastii Châtenois, i jego żony Jadwigi, córki Alberta I, hrabiego Namur. Owocem tego mariażu było kilkoro dzieci (s. 154). Jadwiga zmarła ok. 1090–93, a owdowiały Dytryk ożenił się z Gertrudą, córką Roberta I Fryzyczyka, hrabiego Flandrii.

Rodzeństwo (1–5):

Siostra rodzona

- 1 IDA. Jej mężem został ZYGFRYD (SIEGHARD) X, hrabia Tengling, Schala i Burghausen (stracony z rozkazu Henryka IV 5.02.1104 w Ratzynbnie), syn Fryderyka I, hrabiego Tengling, i jego żony Matyldy, córki Dietpolda I, hrabiego Cham. Dochowali się trojga znanych źródłom dzieci. Ida zmarła 3 marca ok. 1138 i spoczęła w kościele klasztornym cystersów Michaelstein nieopodal Blankenburga.

Rodzeństwo przyrodnie (dzieci Jadwigi z Formbach z mariażu z księciem lotaryńskim):

2 SZYMON I. Urodził się zapewne ok. 1076 i po śmierci ojca w 1115 wstąpił na tron lotaryński. Zmarł między 13 a 15 stycznia 1139 i spoczął w kościele klasztornym w Stulzbron.

Żoną Szymona I Lotaryńskiego została w 1112–13:

ADELAJDA, córka Henryka III (II), hrabiego Lowanium (Louvain), oraz jego żony Gertrudy Flandryjskiej. Urodziła się przed 1095. Po owdowieniu wycofała się do opactwa cysterskiego Notre-Dame du Tart koło Dijon. Zmarła 4 listopada po 1158 i spoczęła najpewniej w swoim klasztorze.

Mieli siedmioro dzieci, syn był MATEUSZ I, książę Lotaryngii, ożenił się z BERTĄ, siostrą Fryderyka I Barbarossy (zob. biogr. cesarza Henryka IV, s. 130), natomiast córka Agata, żona Rajnolda (Renauda) III, hrabiego Mâcon, była matką BEATRYCZE, hrabiny palatyna Burgundii, drugiej małżonki Barbarossy.

3 GERTRUDA. W 1113 poślubiła FLORENCJUSZA (FLORISA) II GRUBEGO, hrabiego Holandii od 1091 (zm. 2.03.1121), syn Dytryka (Dirka) V, hrabiego Holandii, i jego żony Othelindy. Po zaślubinach zmieniła imię na PETRONELA. Z Florencjuszem dochowali się czworga dzieci. W latach 1121–33 owdowiała Petronela sprawowała regencję w Holandii w imieniu starszego syna. Zmarła 23 maja 1144 i została pochowana w ufundowanym przez siebie klasztorze benedyktynek w Rijnsburgu.

4 ? SIOSTRA (FROUNICA). Mniszka w Remiremont, zmarła po 1120.

5 ? SIOSTRA (HARA). Mniszka, następie opatka w Bouxières-aux-Dames. Zmarła po 21 marca 1156.

*

W niektórych opracowaniach pojawia się z liczbą porządkową II, co jest skutkiem nieuwzględnienia w numeracji Lotara II, króla Lotaryngii (zob. biogr. cesarza Lotara I); sam cesarz posługiwał się jednak imieniem LOTARA III. Urodził się na początku czerwca (przed 9.06) 1075 lub też, co mniej prawdopodobne, ok. 1070. Po śmierci ojca w 1075 został hrabią w Harzgau i Północnej Turyn-gii. W drugiej połowie 1106 otrzymał od Henryka V księstwo Saksonii (po wygaśnięciu miejscowej dynastii Billungów). Wkrótce stał się jednym z najpotężniejszych przeciwników cesarza, którego pokonał pod Welfesholz. Po śmierci Henryka V został wbrew woli zmarłego wybrany królem rzymskim (niemieckim, italskim i burgundzkim); elekcja miała miejsce 24 sierpnia 1125 na zgromadzeniu książąt Rzeszy w Moguncji, a sakra 13 września tego

roku w kaplicy pałacowej Karola Wielkiego w katedrze w Akwizgranie. Udzielił poparcia Innocentemu II w jego walce z antypapieżem Anakletem II, czemu zawdzięczał koronację cesarską, która odbyła się 4 czerwca 1133 w rzymskiej bazylice św. Jana na Wzgórzu Laterańskim, jako że bazylika św. Piotra znajdowała się wówczas we władaniu Anakleta. W 1137 nadał Saksonię swojemu zięciowi Henrykowi Bawarskiemu, wnukowi ostatniego Billunga (o czym dalej). Zmarł w trakcie powrotu z kolejnej wyprawy włoskiej, wkrótce po przekroczeniu Alp, 4 grudnia 1137 w Breitenwang w Tyrolu. Ciało odwieziono stamtąd do Königsutter i pochowano we wznoszonej z fundacji cesarza katedrze.

Małżonka Lotara III:

Poślubiona w 1101:

RYCHEZA Z NORTHEIM

Była ona córką Henryka Tłustego, hrabiego Northeim, oraz poślubionej mu Gertrudy Młodszej, jedynej córki i dziedziczki Ekberta I, hrabiego Brunszwiku; jej młodsza siostra Gertruda wyszła za Ottona z Salm, hrabiego Rheineck i Bentheim, palatyna reńskiego (zob. biogr. Hermana z Salm, s. 144). Urodziła się w latach 1087–89 i po matce była dziedziczką Brunszwiku. Od śmierci zięcia, Henryka Bawarskiego (1139), sprawowała kuratelę nad swoim małoletnim wnukiem. Zmarła 10 czerwca 1141 i została pochowana u boku męża i zięcia w Königsutter.

Córka Lotara III:

1 GERTRUDA. Urodziła się 8 lub 18 kwietnia 1115, a 29 maja 1127 na Lechowym Polu (Lechfeld) koło Augsburga poślubiła HENRYKA X PYSZNEGO, z nominacji Lotara III księcia Bawarii (od 1126) i Saksonii (od 1137), pozbawionego obu księstw przez króla Konrada III w 1138 (ur. ok. 1102 lub 1108, zm. Kwedlinburg 20.10.1139), syna Henryka IX Czarnego, księcia Bawarii z dynastii Welfów (Młodszych), oraz jego żony Wulfhildy, córki Magnusa, księcia saskiego, ostatniego potomka Billungów. Ich synem był HENRYK XIII LEW, książę bawarski i saski, ojciec cesarza Ottona IV. Po śmierci męża, w maju (1 maja) 1139 lub w 1142, Gertruda wyszła za HENRYKA JASOMIRGOTTA, palatyna reńskiego od 1140, margrabiego Austrii (HENRYK II) od 1141

i księcia Bawarii (HENRYK XI) w latach 1143–56, w 1156 podniesionego do godności księcia Austrii (ur. ok. 1112 lub 1114, zm. Wiedeń 13.01.1177), syna Agnieszki z Waiblingen, córki cesarza Henryka IV, oraz jej pierwszego męża Luitpolda (Leopolda) III Świętego, margrabiego Austrii z dynastii Babenbergów. Urodziła mu córkę i zmarła w położu 8 kwietnia 1143. Spoczęła w Klosterneuburgu nad Dunajem; w XIII w. jej szczątki przeniesiono do klasztoru cysterskiego Heiligenkreuz pod Wiedniem. Owdowiały Henryk Jasomirgott ożenił się z Teodorą Komneną i miał z nią liczne dzieci.

KONRAD III

1138-1152

Ojciec: FRYDERYK I SZWABSKI → BIOGR. HENRYKA IV, s. 128

Matka: AGNIESZKA Z WAIBLINGEN → s. 127

Rodzeństwo: BIOGR. HENRYKA IV

*

Urodził się w 1093. W 1116 (1120) otrzymał od swojego wuja, cesarza Henryka V, księstwo Frankonii. 18 grudnia 1127 w Rothenburgu został wybrany antykrólem w opozycji do Lotara III, a 22 czerwca 1128 w Monzie uzyskał ponadto koronę italską. Ostatecznie w 1135 cesarz zmusił go do uległości i rezygnacji z tytułu królewskiego. Po śmierci Lotara III, 7 marca 1138 w Koblencji zgromadzona tam mniejszość możliwych wybrała go królem rzymskim, a 13 marca w kaplicy pałacowej w katedrze akwizgrańskiej został koronowany. Zmarł 15 grudnia 1152 na zamku w Bambergu w trakcie przygotowań do wyprawy italskiej, mającej przynieść mu koronę cesarską. Znalazł spoczynek w katedrze bamberskiej, w pobliżu grobowca cesarza Henryka II, kanonizowanego za jego sprawą kilka lat wcześniej.

Małżonka Konrada III

Poślubiona w latach 1131–34:

GERTRUDA Z SULZBACH

Jej rodzicami byli Berengar II (III), hrabia Sulzbach, i jego żona Adelajda, pozamałżeńska córka Ottona II, hrabiego Wolfratshausen. Urodziła się przypuszczalnie ok. 1110–16, a zmarła 14 kwietnia 1146 w opactwie benedyktyńskim w Hersfeld. Została pochowana w klasztorze cysterskim w Ebrach.

Wedle starszych opracowań król Konrad III zenił się dwukrotnie, po raz pierwszy z GERTRUDA, córką Henryka, hrabiego Komburga (Comburga). Miała ona jakoby urodzić trzy córki: nieznaną z imienia małżonkę wielkiego księcia kijowskiego Izjasława II Pantalejmona Mściśławowicza, Bertę – żonę Hermana III Wielkiego, margrabiego Badenii, oraz Gertrudę. Obecna nauka całkowicie odrzuca ten pogląd.

Potomstwo Konrada III

Synowie małżeński (1–2):

- 1 HENRYK BERENGAR. Urodził się między styczniem i czerwcem 1136 lub 1137. W marcu 1147 na zjeździe książąt Rzeszy we Frankfurcie nad Menem został dzięki staraniom ojca wybrany jego koregentem i następcą. Koronacja Henryka miała miejsce 30 marca 1147 w katedrze w Akwizgranie; w galerii władców niemieckich figuruje z liczbą porządkową umieszczoną w nawiasach jako HENRYK (VI), jako że był jedynie nominalnym współrządcą ojca; z tego względu w późniejszym czasie syn Barbarossy przybrał po swojej akcesji imię Henryka VI. Henryk Berengar zmarł między kwietniem a majem (w sierpniu?) 1150. Pochowano go w pierwszej staufijskiej nekropolii w klasztorze benedyktynów w Lorch (Lorsch).
- 2 FRYDERYK IV. Urodził się ok. 1145. Po śmierci ojca w 1152 z uwagi na wiek został zgodnie z wolą zmarłego odsunięty od tronu. Otrzymał w zamian księstwo Szwabii, gdzie panował jako Fryderyk IV, a także Rotenburg w środkowej Frankonii (tytułował się odtąd „Dux de Rothenburg” i zwano go FRYDERYKIEM z ROTENBURGA). Zmarł na malarię 19 sierpnia 1167 w południowej Toskanii, podczas powrotu z czwartej wyprawy Barbarossy do Italii. Jego szczątki przewieziono do Niemiec i złożono u boku matki księcia w klasztorze w Ebrach.

Żoną Fryderyka IV Szwabskiego została (1 czerwca ?) 1166:

GERTRUDA, córka Henryka XII Lwa, księcia saskiego i bawarskiego, siostra cesarza Ottona IV (zob. jego biogr., s. 181).

Domniemany syn:

- A FRYDERYK lub KONRAD. Najprawdopodobniej Fryderyk IV i Gertruda nie dochowali się dzieci, niemniej dawniej ich

potomkiem czyniono, oprócz opisywanego tu syna, który zmarł jakoby 3 września 1186, a także AGNIESZKĘ, w istocie córkę palatyna reńskiego Konrada (zob. biogr. Henryka IV, s. 132), szwagierkę cesarza Ottona IV.

Domniemane bastardy Konrada III (1–5):

z GERBERGĄ, szlachcianką spokrewnioną być może z czeskimi Przemyślidami oraz austriackimi Babenbergami (jej istnienie, jak i przynależność ukazanych niżej osób do dynastii staufijskiej, są wysoce problematyczne):

- 1 LEOPOLD.
- 2 ZOFIA, żona KONRADA z PFITZINGEN. Ich potomkowie dać mieli początek arystokratycznemu niemieckiemu rodowi von Hohenlohe.
- 3 KONSTANTYN z LOCHGARTEN . W 1144 wraz ze swym bratem Gizelbertem ufundował klasztor premonstratensów w Lochgarten (Locarden) koło Weikersheim.
- 4 GIZELBERT z HOTINGEN. W 1144 wraz ze swoim bratem Konstantynem ufundował klasztor premonstratensów w Lochgarten. Zmarł między 1159 a 1166.

Z nieznaną żoną, wywodzącą się z warstwy ministeriałów, dochował się córki:

- A PETRISSA. Urodzona ok. 1135–40, poślubiła nieznanego ministeria biskupa Bambergu, zmarła przed 1166 (w latach 1160–65).
- 5 LUDMIŁA, małżonka HENRYKA MŁODSZEGO z Vellbergu.

FRYDERYK I
BARBAROSSA

1152-1190

Ojciec: FRYDERYK II SZWABSKI → BIOGR. HENRYKA IV, s. 129

Matka: JUDYTA BAWARSKA → s. 129

Rodzeństwo: BIOGR. HENRYKA IV

*

W historii utrwalił się przydomek cesarza, nadany mu w Italii – BARBAROSSA (RUDOBRODY). Urodził się ok. 1122–25. Po śmierci ojca (1147) odziedziczył księstwo Szwabii (FRYDERYK III). 4 marca 1152 na zjeździe książąt Rzeszy we Frankfurcie nad Menem został wybrany królem rzymskim i koronowany 18 czerwca w kaplicy pałacowej Karola Wielkiego w katedrze w Akwizgranie przez arcybiskupa kolońskiego Arnolda. Po koronacji przekazał księstwo Szwabii kuzynowi i imiennikowi, synowi króla Konrada III. 18 czerwca 1155 w bazylice św. Piotra w Rzymie papież Hadrian IV koronował go na cesarza. Powtórna cesarska sakra Fryderyka miała miejsce 1 sierpnia 1167 w bazylice piotrowej, a dokonał jej antypapież Paschalis III. 19 sierpnia 1167 po zmarłym bezpotomnie Fryderyku IV przejął na powrót księstwo szwabskie, po czym nadał je kolejno dwóm młodszym synom. 20 lub 30 lipca 1178 w katedrze w Arles został wraz ze swoją drugą żoną Beatrycze koronowany na króla Burgundii (Arles), a 27 stycznia 1186 w katedrze św. Ambrożego w Mediolanie miała miejsce ceremonia koronacji cesarza (wraz z najstarszym synem Henrykiem i synową) na króla Italii. Utonął podczas przeprawy przez rzekę Salef (wedle innej wersji w trakcie kąpieli w tejże rzece) 10 czerwca 1190 w drodze do Seleukii w Azji Mniejszej. Z racji na panujące upały, zgodnie z ówczesnym zwyczajem zwłoki cesarza zakonserwowano w occie. Następnie ciało przewieziono do Antiochii

i złożono w katedrze św. Piotra, serce i trzewia spoczęły w Tarsie, kości natomiast pochowano w katedrze w Tyrusie (dziś Liban).

Małżonki Fryderyka I Barbarossy

1. Poślubiona w 1147 (przed 2.03) lub 1148–49 w Eger:

ADELA (ADELAJDA) Z VOHBURGA

Była ona córką Dypolda III, margrabiego Vohburga, Cham i Naburga z rodu Dypoldyngów, oraz nieznannej bliżej córki możnawładcy polskiego (przez długi czas w nauce przeważał błędny pogląd, czyniący małżonkę Dypolda III córką księcia polskiego Władysława I Hermana i księżniczki niemieckiej Judyty, córki cesarza Henryka III). Urodziła się ok. 1130 (lub ok. 1110–27?) i była dziedziczką Egerlandu. Nigdy nie została koronowana na królową niemiecką, a jej małżeństwo z Fryderykiem zostało rozwiązane przez legata papieskiego w marcu 1153 na synodzie w Konstancji „z powodu zbyt bliskiego pokrewieństwa”. W końcu 1153 lub 1154 Adela została żoną DIETONA Z RAVENSBURGA (ur. ok. 1130, zm. ok. 1180), ministeriała bawarskich Welfów, a później księcia szwabskiego Fryderyka V (syna Barbarossy z drugiego małżeństwa); miała z nim nieznanne dzieci. Zmarła 19 lutego lub 25 maja po 1187 (w klasztorze premonstratensów w Weißenau nieopodal Ravensburga, gdzie też została pochowana?).

2. Poślubiona 10, 16 lub 17 czerwca 1156 w katedrze w Würzburgu:

BEATRYCZE BURGUNDZKA

Była jedyną córką i dziedziczką Rajnolda (Renauda) III, hrabiego Mâcon oraz hrabiego palatyna Burgundii, i jego żony Agaty, córki Szymona I, księcia Lotaryngii, przyrodniego brata cesarza Lotara III (zob. jego biogr., s. 154). Urodziła się ok. 1143–47 i po śmierci ojca odziedziczyła hrabstwo Burgundii (Franche Comté) jako BEATRYCZE I. 9 października 1156 w katedrze w Würzburgu została koronowana na królową rzymską, 1 sierpnia 1167 w bazylice św. Piotra otrzymała wraz z mężem koronę cesarską z rąk antypapieża Paschalisa III, a 30 lipca 1178 w Arles została ukoronowana na królową Burgundii (względnie uroczystość owa miała miejsce w sierpniu 1178 w Vienne). Zmarła 15 listopada 1184 w cesarskim palatium w Gelnhausen lub też w Jouhe koło Dôle, gdzie spoczęło jej serce. Ciało złożono w katedrze w Spirze.

Potomstwo Fryderyka I Barbarossy:

Dzieci z drugiego małżeństwa (1–12):

- 1 BEATRYCZE. Urodzona w latach 1160–62, w 1174 lub 1175 została zaręczona z Wilhelmem, późniejszym królem Sycylii WILHELMEM II, lecz zmarła krótko po 1175 (być może jeszcze w 1174, a z pewnością przed 1179). Została pochowana w klasztorze benedyktynów w Lorch (Lorsch).
- 2 FRYDERYK V. Urodził się 16 lipca 1164 (lub ok. tej daty) w Pawii. Po bezpotomnej śmierci księcia Fryderyka IV Szwabskiego (syna króla Konrada III) w 1167 został z nadania ojca księciem Szwabii. Dwa lata wcześniej zaręczono go z ELEONORĄ, córką króla Anglii Henryka II, jednak na przeszkodzie małżeństwu stanęła przedwczesna śmierć Fryderyka, który zmarł 28 listopada między 1168a 1170 (zob. też poniżej, biogr. jego brata księcia szwabskiego Fryderyka VI). Ciało Fryderyka V złożono w tradycyjnym miejscu spoczynku szwabskich Staufów w klasztorze w Lorch.
- 3 HENRYK VI → s. 169
- 4 KONRAD, FRYDERYK VI. Według części opracowań Fryderyk Barbarossa miał jednego syna imieniem Fryderyk – miał nim być opisany wyżej Fryderyk V, książę Szwabii, zmarły jednak nie w latach 1168–78, a podczas wyprawy krzyżowej w 1191. Najprawdopodobniej jednak dwóch synów cesarza imieniem Fryderyk włądało kolejno po sobie księstwem Szwabii; młodszy z nich przyszedł na świat w lutym lub kwietniu (16.04?) 1167 w Modigliano i nosił początkowo imię Konrad, a po rychłej śmierci starszego brata przejął jego imię oraz tytuł. W 1181 ojciec zaręczył go z KSIĘŻNICZKĄ DUŃSKĄ, nieznaną z imienia siostrą Knuta IV, która przybyła nawet na niemiecki dwór, jednak wobec odmowy wypłaty przez króla Danii całości sum posagowych zrękowiny zerwano i odesłano księżniczkę do brata. W 1189 książę szwabski podążył wraz z cesarzem na trzecią krucjatę, po drodze zaręczając się z księżniczką węgierską, córką Beli III, zapewne KONSTANCJĄ. Po śmierci Barbarossy latem 1190 został wybrany przywódcą niemieckich krzyżowców. 19–20 stycznia 1191 w toku oblężenia Akki (Akry)

zmogła go malaria, szerząca się w niemieckim obozie. Został pochowany pod murami Akki na terenie cmentarzu szpitala NMP przy Domu Niemieckim w Jerozolimie, oddanego przez zeń pod opiekę rycerskiemu bractwu, w roku śmierci Fryderyka ustanowionemu przez papieża zakonem; do polskiej historii przeszedł on jako Krzyżacy.

- 5 CÓRKA. Urodziła się między październikiem a listopadem 1168 (lub przyszła na świat jako najmłodsze dziecko pary cesarskiej ok. 1177–79) i być może nosiła imię GIZELI. Zmarła w końcu 1184 i została pochowana w klasztorze w Lorch lub w katedrze w Spirze.
- 6 OTTO. Urodził się w czerwcu lub lipcu 1170 i w 1173 został przez ojca mianowany hrabią Lenzburga. Po matce przejął prawa sukcesyjne do hrabstwa Burgundii (Franche Comté), które objął z woli Barbarossy w 1189 lub w 1190 (w opracowaniach jest tytułowany niekiedy OTTONEM I). Po bezpotomnej śmierci Henryka IV Luksemburskiego w roku 1196 starszy brat Ottona, cesarz Henryk VI, przekazał mu hrabstwo luksemburskie, które ten rok później odsprzedał córce zmarłego Ermesindzie. Skłócony z licznymi możnymi, został zamordowany 2 lub 13 stycznia 1200 w Besançon (Burgundia) i spoczął w tamtejszym kościele św. Stefana.

Żoną Ottona Burgundzkiego została w 1189–90 lub 1192:

MAŁGORZATA, córka Teobalda (Tybalda) V Dobrego, hrabiego Blois i Chartres, i jego żony Alicji, córki Ludwika VII Młodszego, króla Francji. Urodziła się ok. 1164 (najpóźniej ok. 1169–70). Jej pierwszym mężem został ok. 1183–84 HUGO III D'OISSY, kasztelan (wicehrabia) Cambrai i Meaux (zm. 1189–90), syn Szymona z Oissy (d'Oissy), kasztelana (wicehrabiego) Cambrai, i poślubionej mu Ady, córki Gotfryda, hrabiego la Ferté-Ancoul. Był on wcześniej żonaty z Gertrudą, hrabianką Flandrii, lecz ani z nią, ani z Małgorzatą nie dochował się dzieci. Po śmierci Ottona Burgundzkiego Małgorzata wstąpiła w związki małżeńskie po raz trzeci, poślubiając WALTERA (GAUTHIERA) II z AVESNES, pana Avesnes, Guise, Condé, Leuze, Landrechies i Trélon, z tytułu żony hrabiego Blois i Château-

dun od 1218 (ur. 1172–78, zm. styczeń 1243–44 lub też 11.07 w latach 1243–46), syna Jakuba, pana Avesnes, Leuze, Condé i Guise, oraz jego żony Adeli, córki Bernarda, pana Guise; nauka zna troje ich dzieci. Po śmierci bratanka w 1218. Małgorzata została hrabiną Blois i Châteaudun. Zmarła 12 lipca lub 4 listopada 1230, względnie 7 maja 1231.

Potomstwo Ottona Burgundzkiego:

Córki małżeńskie (A–B):

A JOANNA I. Urodziła się ona w 1191 lub 1192 i po śmierci ojca w 1200 odziedziczyła hrabstwo burgundzkie. Zmarła w 1205 lub w latach 1205–08 i została pochowana w kościele św. Stefana w Besançon.

B BEATRYCZE II. Urodziła się ok. 1192 (między 1193–94) i po śmierci starszej siostry w 1205 (1205–08) została jej sukcesorką jako hrabina palatyn Burgundii. 21 maja 1208 w katedrze w Bambergu poślubiła OTTONA I, księcia Meranu od 1204 lub 1205, hrabiego palatyna Burgundii (OTTO II) od 1211, margrabiego Istrii od 1228 (ur. 1171–84, zm. Besançon 7.05.1234), syna Bertolda VI (III), hrabiego Andechs, księcia Meranu oraz margrabiego Istrii, potomka dynastii Andechsów, i jego żony Agnieszki, córki Dedona V Tlustego, margrabiego Łużyc Dolnych, hrabiego Eilenburga oraz Groitzsch. Owocem ich mariażu było kilkoro dzieci. Beatrix zmarła 7 maja 1231 i została pochowana w klasztorze w Langheim. Po jej śmierci Otto Merański ożenił się ponownie z Zofią, córką Henryka I, księcia Anhaltu, lecz nie miał więcej dzieci.

Bastard Ottona Burgundzkiego:

A HUGO; wzmiankowany w 1203.

7 KONRAD II. Urodził się między lutym a marcem 1172. W 1188 ojciec przekazał mu księstwo Rotenburga, które w 1191 wymienił ze starszym bratem Henrykiem na księstwo Szwabii. Zginął 15 sierpnia 1196 w Durlach w niejasnych okolicznościach, być może zamordowany przez szlachcica, którego żonę zgwałcił. Pochowano go w rodzinnej nekropolii Staufów w klasztorze benedyktynów w szwabskim Lorch.

Żoną Konrada II Szwabskiego została poślubiona w lipcu 1188 w Carión opodal Burgos:

BERENGARIA (BERENGUELA) KASTYLIJSKA. W galerii władców Kastylii figuruje jako WIELKA. Była córką i dziedziczką Alfonsa VIII Szlachetnego, króla Kastylii z dynastii burgundzkiej (dom z Mâcon), oraz poślubionej mu Eleonory, córki króla angielskiego Henryka II. Urodziła się ona między styczniem a czerwcem 1180. Jej małżeństwo z księciem Konradem II nie zostało skonsumowane z uwagi na wiek infantki. Po śmierci księcia Szwabii, w grudniu (przed 17.12) 1197 w Valladolid, została żoną swojego kuzyna, ALFONSA IX, króla Leónu i Galicji (Galicía) od 1188 (ur. Zamora 15.08.1171, zm. Villanueva de Sarría 24.09.1230), syna Ferdynanda II, króla Leónu i Galicji, i jego pierwszej żony Urraki, córki Alfonsa I, króla Portugalii. Alfons IX był wcześniej żonaty z infantką portugalską Teresą, córką króla Sancjusza (Sancha) I, która urodziła mu kilkoro dzieci; z Berengarią-Berenguelą dochował się pięciu dalszych. W 1204 małżeństwo to zostało rozwiązane przez papieża, po czym Berengaria powróciła do Kastylii. Po śmierci brata dnia 6 czerwca 1217 wstąpiła na kastylijski tron, który 31 sierpnia scedowała na syna; od tego czasu była jednym z jego doradców. Zmarła 8 listopada 1246 w królewskim klasztorze cysterek w Las Huelgas nieopodal Burgos, gdzie także spoczęła.

- 8 RAJNOLD. Na świat przyszedł w październiku–listopadzie 1173 i zmarł w dzieciństwie. Spoczął u benedyktynów w Lorch.
- 9 WILHELM. Urodzony ok. czerwca–lipca 1176, umarł w dzieciństwie i spoczął w klasztorze benedyktynów w Lorch.
- 10 FILIP SZWABSKI → s. 173
- 11 AGNIESZKA. Urodziła się między 1169 a 1176 lub między końcem 1178 a początkiem 1179. W 1183 zaręczono ją z królewiczem węgierskim (od 1204 królem) EMERYKIEM (zrękowiny zerwano w 1184), a latem 1184 z księciem Akwitanii, późniejszym królem Anglii RYSZARDEM I LWIE SERCE; do ślubu z nim nie doszło z uwagi na przedwczesną śmierć Agnieszki. Zmarła nagle 8 października 1184 i została pochowana w królewskiej katedrze w Spirze.

12 ? ZOFIA. W 1187 poślubiła WILHELMA VII, margrabiego Montferratu od 1207 (ur. ok. 1168–75, zm. 17.09.1225), syna Bonifacego I, margrabiego Montferratu i króla Tesaloniki, i jego pierwszej żony Heleny, być może córki Anzelma, margrabiego del Bosco (Busca). Zmarła bezpotomnie w końcu 1187 lub z początkiem 1188, a Wilhelm ożenił się z Bertą, dziedziczką Mambascaro oraz Cortemiglia, córką Bonifacego, margrabiego Calvesana, która urodziła mu kilkoro dzieci.

Bastard Fryderyka I Barbarossy (wątpliwy):

Z nieznaną bliżej szlachcianką:

1 ULRYK. Urodził się ok. 1140–45 i otrzymał od ojca okoliczne dobra zamku Staufen w Szwabii. Ok. 1160–65 ożenił się z nieznaną bliżej kobietą, a zmarł krótko po 1205–06.

HENRYK VI

1190-1197

Ojciec: FRYDERYK I BARBAROSSA → s. 161

Matka: BEATRYCZE BURGUNDZKA → s. 163

Rodzeństwo: BIOGR. FRYDERYKA I

*

Urodził się 27 stycznia lub w listopadzie 1165 w cesarskim pałacu w Nimwegen (obecnie Nijmegen, Niderlandy). 24 czerwca 1169 w Bambergu został wybrany królem rzymskim i 5 lub 15 sierpnia ukoronowany w kaplicy pałacowej w katedrze akwizgrańskiej przez arcybiskupa Kolonii Filipa. Dzięki małżeństwu z Konstancją Sycylijską (1186) uzyskał prawa do tronu Sycylii, lecz po śmierci króla Wilhelma II Dobrego opozycja możnych przekazała koronę Tankredowi z Lecce (1190). 27 stycznia 1186 w katedrze św. Ambrożego w Mediolanie Henryk wraz z ojcem i małżonką został przez patriarchę Akwilei Gotfryda koronowany na króla Italii (Longobardów); jednocześnie, na wzór starożytnych cesarzy, Barbarossa uroczyście podniósł go do godności cezara. Po śmierci ojca w 1190 Henryk VI objął samodzielne rządy w cesarstwie (Niemcy, Italia, Burgundia). 15 kwietnia 1191 w bazylice św. Piotra w Rzymie papież Celestyn III ukoronował go na cesarza. Po śmierci Tankreda z Lecce zajął tron sycylijski (jesień 1194) i w Boże Narodzenie 1194 w katedrze w Palermo został ukoronowany. Zmarł na malarię (może otruty) 28 września 1197 w Messynie. Dopiero w maju 1198 zwłoki przewieziono do Palermo i złożono w tamtejszej katedrze, będącej nekropolią królów Sycylii.

Małżonka Henryka VI:

Poślubiona 27 stycznia 1186 w katedrze św. Ambrożego
w Mediolanie:

KONSTANCJA SYCYLIJSKA

Była córką Rogera II Wielkiego, króla Sycylii, potomka dynastii z Hauteville (Altavilla), i jego trzeciej żony Beatrycze, córki Ithiera (Withiera), hrabiego Rethel. Urodziła się jako pogrobowiec w 1154 (po 26.02, zapewne 2.11.) i w dzieciństwie została mniszką w jednym z rzymskich klasztorów, jednak śluby niebawem unieważniono. 27 stycznia 1186 w katedrze mediolańskiej została wraz z mężem oraz teściem koronowana na królową Italii, a 15 kwietnia 1191 w bazylice św. Piotra w Rzymie wraz z mężem otrzymała koronę cesarską z rąk Celestyna III. W 1195 na zjeździe sycylijskich baronów w Bari Henryk VI wyznaczył małżonkę regentką pod swoją nieobecność w królestwie. Od śmierci męża (1197) Konstancja sprawowała regencję na Sycylii w imieniu małoletniego syna, sama jednak niebawem zmarła, nocą z 27 na 28 listopada 1198 w królewskim pałacu w Palermo. Została pochowana u boku męża w tamtejszej katedrze.

Syn Henryka VI:

FRYDERYK II → s. 184

*

Po przedwczesnej śmierci Henryka VI rozgorzał spór o jego następcę. Z pominięciem czteroletniego syna zmarłego, wybrano jednocześnie dwóch królów: brata Henryka, Filipa Szwabskiego, oraz jego kuzyna, księcia Brunszwiku Ottona z rodu Welfów, po kądzieli prawnuka cesarza Lotara III.

FILIP
SZWABSKI

1198-1208

Ojciec: FRYDERYK I BARBAROSSA → s. 161

Matka: BEATRYCZE BURGUNDZKA → s. 163

Rodzeństwo: BIOGR. FRYDERYKA I

*

Urodził się ok. 1176 lub w sierpniu 1177 jako najmłodszy syn Fryderyka Barbarossy i w związku z tym był przeznaczony do kariery duchownej. W latach 1189–90 był proboszczem katedry w Akwizgranie, a w 1192 (inne podawane daty to 1190 i 1191) został wybrany biskupem Würzburga, jednakże bez formalnej konsekracji. W 1191 podążył z Henrykiem VI do Italii, gdzie porzucił stan duchowny i w 1195 został przez cesarza mianowany księciem (margrabią) Toskanii i Spoleto. Po bezpotomnej śmierci starszego brata Konrada w 1196 objął zgodnie z wolą cesarza księstwo Szwabii. Po śmierci Henryka VI (grudzień 1197) uznał prawa przebywającego na Sycylii małoletniego bratanka, jednak 6 marca 1198 w Ichtershausen i 8 marca tego roku w Mühlhausen, w dwustopniowym akcie wyniesienia do godności, wybrano go na króla rzymskiego z pominięciem praw czteroletniego Fryderyka Rogera. 8 września 1198 w katedrze w Moguncji został koronowany przez arcybiskupa mogunckiego Tarantaise z użyciem właściwych insygniów koronacyjnych, jednak nie w tradycyjnym miejscu (Akwizgran) i nie przez tradycyjnego koronatora (arcybiskupa Kolonii); wybrany nieomal jednocześnie Otto IV został ukoronowany imitacjami regaliów. Dnia 6 stycznia 1205 w kaplicy Karola Wielkiego w Akwizgranie arcybiskup koloński Adolf ponownie namaścił go i ukoronował. Został zamordowany w akcie osobistej zemsty przez Ottona, palatyna Wittelsbachu, 21

czerwca 1208 w pałacu biskupim w Bambergu. Ciało Filipa złożono początkowo w katedrze w Bambergu, a w 1213 z rozkazu cesarza Fryderyka II przeniesiono je do królewskiej katedry w Spirze.

Małżonka króla Filipa:

Poślubiona 25 maja 1197 w kościele św. Mikołaja w Bari:

IRENA-MARIA ANGELINA

Była ona córką Izaaka II Angelosa, cesarza wschodniorzymskiego (bizantyjskiego), i jego pierwszej, nieznannej żony (z rodu Tornikos lub Paleologów, po owdowieniu mniszki Ireny). Urodziła się między 1172 a 1181 w Konstantynopolu. Między lipcem a sierpniem 1192 w Brindisi została wydana za Rogera, księcia Apulii od 1191 lub 1193, pod imieniem ROGERA III króla Sycylii (koregenta ojca) od 1192 (ur. ok. 1170 lub 1180, zm. 24.12.1193 lub z początkiem 1194), syna Tankreda z Lecce, króla Sycylii z dynastii Hauteville (Altavilla), i jego żony Sybilli, córki Rajnolda d'Aquino, hrabiego Acerra. Mariaż ten okazał się krótkotrwały i pozostał bezdzietny. Po zaślubinach z Filipem zmieniła imię na Maria, a 8 września 1198 w katedrze mnogunckiej została ukoronowana na królową rzymską. Po śmierci męża, brzemienna królowa wycofała się do zamku Staufen w Szwabii, gdzie zmarła w połogu 27 sierpnia (21 czerwca?) 1208. Została pochowana u benedyktynów w Lorch.

Potomstwo króla Filipa (1–7):

- 1 BEATRYCZE, pierwsza żona OTTONA IV (szczegóły w jego biogr.).
- 2 MARIA. Urodzona w 1199–1200 lub 3 kwietnia 1201, przed 22 sierpnia 1215 poślubiła HENRYKA II, księcia Brabancji od 1235 (ur. ok. 1207, zm. Louvain 1.02.1248), syna Henryka I Walecznego, księcia Brabancji z dynastii Louvain, i jego pierwszej Matyldy, córki Macieja Lotaryńskiego, hrabiego Boulogne-sur-Mer. Dochowali się licznych dzieci, w tej liczbie Beatrycze, pierwszej żony antykróla HENRYKA RASPE, oraz Marii, małżonki Ludwika II Surowego, księcia Górnej Bawarii, i matki cesarza LUDWIKA IV. Maria zmarła w 1235 w Louvain (Lowanium) i spoczęła w klasztorze w Villiers. Owdowiały Henryk ożenił się z Zofią, bratanicą wspomnianego Henryka Raspe.
- 3 RAJNOLD. Zmarł w dzieciństwie i spoczął w klasztorze benedyktynów w Lorch.

- 4 KUNEGUNDA. W Czechach zwano ją KUNHUTĄ (KUNGUTA). Urodziła się między lutym i marcem 1202 lub ok. 1200. Między 1221 a 1224 została żoną WACŁAWA CZESKIEGO zwanego później Jedno-okim, księcia pilzneńskiego i budziszynskiego od 1224, króla Czech („młodszy król” - koregent ojca) od 1228, samodzielnie (WACŁAW I) od 1230, margrabiego Moraw w latach 1239–46 (ur. 1205, zm. Počaply, obecnie Králův Dvůr 22–23.09.1253), syna Przemysła Ottokara I, króla Czech z dynastii Przemysłidów, i jego żony Konstancji, córki Beli III, króla Węgier. 6 lutego 1228 w zamku praskim została koronowana wspólnie z mężem przez arcybiskupa Moguncji Zygryda. Dochowali się kilkorga dzieci. Zmarła 13 września 1248 na zamku w Pradze i została pochowana w praskim klasztorze klarysek.
- 5 ELŻBIETA-BEATRYCZE. Małżonka Ferdynanda III, króla Kastylii, matka ALFONSA KASTYLIJSKIEGO → s. 223 w jego biogr.
- 6 FRYDERYK. Urodził się w 1205 lub 1206 i zmarł w dzieciństwie. Pochowany został w klasztorze benedyktynów w Lorch.
- 7 BEATRYCZE. Na świat przyszła jako pogrobowiec między 20 a 27 sierpnia (w czerwcu?) 1208 w zamku Staufen, zmarła wkrótce potem a jej ciało złożono w klasztorze benedyktynów w Lorch.

OTTO IV

1198-1218

Ojciec: HENRYK LEW

Był jedynym synem Henryka X Pysznego, księcia Bawarii i (jako Henryk I) Saksonii, potomka dynastii Welfów (Młodszych), oraz poślubionej mu Gertrudy, jedynej córki cesarza Lotara III. Urodził się w 1129 lub 1130 (w Ravensburgu?). W 1142 król Konrad III nadał mu księstwo Saksonii (gdzie panował pod imieniem HENRYKA II), a od śmierci matki (1143) zgłaszał pretenje do Bawarii, dzierżonej przez ojczyma, Henryka Jasomirgotta (por. s. 158). Ostatecznie używał ją z nadania Barbarossy w 1156 jako HENRYK XII, okrojoną jednak z marchii austriackiej, przekazanej Babenbergom. Dobre stosunki z cesarzem pogorszyły się w 1176, gdy na spotkaniu książąt Rzeszy w Chiavennie Henryk odmówił Fryderykowi I pomocy w wojnie z miastami włoskimi. Na sejmie w Würzburgu w styczniu 1180 Barbarossa odebrał kuzynowi Bawarię i Saksonię, tę pierwszą przekazując Ottonowi z Wittelsbachu, a drugą Bernardowi z Anhaltu, a ponadto latem tego roku pozbawił Henryka włości rodowych. Poddawszy się cesarzowi, w listopadzie 1181 w Erfurcie, Henryk uzyskał dla Welfów zwrot Brunszwiku i Lüneburga, sam jednak został skazany na wygnanie. Osiadł z rodziną na dworze teścia, króla Anglii, gdzie przebywał do jesieni 1189. Mimo rozlicznych zabiegów nie udało mu się odzyskać Bawarii i Saksonii. W marcu 1194 na zjeździe książąt w Tilleda pojednał się z synem Barbarossy, cesarzem Henrykiem VI. Zmarł 6 sierpnia 1195 na zamku w Brunszwiku i został pochowany w tamtejszej katedrze św. Błażeja.

Dwukrotnie wstępował w związki małżeńskie: w 1148–49 ożenił się z KLEMENCJĄ (ur. ok. 1135, zm. 1173–75), córką Konrada I, księ-

cia Zähringen, oraz poślubionej mu Klemencji z Namur. Dochowali się trojga znanych dzieci (o których dalej), lecz 23 listopada 1162 małżeństwo uległo rozwiązaniu; Klemencja wyszła później za hrabiego sabaudzkiego Humberta III i urodziła mu dwie córki, zaś Henryk 1 lutego 1168 w katedrze w Minden pojął za żonę MATYLDĘ ANGIELSKĄ (zob. niżej).

Nadto z nieformalnego związku z IDĄ, córką Gotfryda III, hrabiego Bliescastel, dochował się Henryk córki MATYLDY (ur. przed 1164, zm. przed 1219), żony Henryka Borzywoja (Borwina) I, pana Mecklenburga (ur. 1150–60, zm. 1227) i wspólnie z nim protoplastki dynastii władającej Meklemburgią do XX w.

Matka: MATYLDA ANGIELSKA (ANDEGAWEŃSKA)

Była córką Henryka II, króla Anglii, księcia Normandii i hrabiego Andegawenii z dynastii Plantagenetów (dom z Gâtinais), i jego żony Eleonory, księżnej Akwitanii i hrabiny Poitou, córki księcia akwitańskiego Wilhelma X. Urodziła się w czerwcu 1156 w zamku Windsor pod Londynem, zmarła zaś 28 czerwca 1189 na zamku w Brunszwiku i spoczęła w brunszwickiej katedrze św. Błażeja.

Rodzeństwo :

Rodzone (1–5):

- 1 RYCHENZA-MATYLDA. Urodziła się w 1172. Licząc dziesięć lat podążyła wraz z rodzicami na wygnanie do Anglii, gdzie przyjęła imię Matyldy. (Wedle starszych opracowań Henryk Lew i Matylda Angielska mieli inną córkę imieniem Rychenza, żonę króla duńskiego Waldemara II Zwycięzcy, zapewne jednak informacja ta wynika z pomylenia opisywanej księżniczki z córkami Henryka z pierwszego małżeństwa, z których jedna nosiła imię Rychenzy, a druga była zaręczona z bratem Waldemara II, Knutem IV). W 1189 w Rouen wyszła za mąż za GOTFRYDA, hrabiego PERCHE, pana Moulins i Bonmoulins od 1194 (zm. 27.03 lub 5.04.1202), syna Rotrou II (III), hrabiego Perche etc., pana Bellême, i jego żony Matyldy, córki Teobalda (Tybalda) II Wielkiego, hrabiego Szampanii i (jako Teobald IV) hrabiego Blois. Dochowali się dwóch lub trzech synów. Drugim mężem Matyldy został w 1204 ENGUERRAND (INGELRAM) III z COUCY, pan Coucy, La Fère i Crécy, z praw małżonek hrabia Roucy i Perche (zm. 1243), syn Raula (Rudolfa) I, pana Coucy, i jego drugiej żony Alicji, córki Roberta I, hrabiego Dreux. Był on wdowcem po Eustachii, hrabinie Roucy (zm. 1208–11), lecz zarówno z nią, jak i z córką Henryka Lwa nie doczekał

się potomków. Rychenza-Matylda zmarła 13 stycznia między 1209 a 1210, a Enguerrand ożenił się po raz trzeci z Marią, dziedziczką Montmirail, Meaux i Cambrai, która urodziła mu liczne dzieci.

- 2 HENRYK. Zwany był DŁUGIM, PIĘKNYM, HANOWERSKIM oraz, celem odróżnienia od syna, STARSZYM. Urodził się ok. 1173. W latach 1182–85 przebywał z rodzicami i rodzeństwem na dworze angielskim, dokąd Welfowie schronili się po banicji z Niemiec. W 1190 zmuszony był towarzyszyć Henrykowi VI w wyprawie włoskiej, jednak niebawem zbiegł do Niemiec. Podjęta pod nieobecność cesarza próba przejęcia władzy z rąk Staufów nie powiodła się i na sejmie Rzeszy w Wormacji w maju 1192 Henryk został ogłoszony wyjętym spod prawa. Odzyskał łaski cesarza w 1194 po zaślubinach z jego kuzynką, dziedziczką Palatynatu (o czym niżej). Po śmierci ojca latem 1195 wraz z braćmi odziedziczył rodowe włości Welfów, w tymże roku został z woli Henryka VI palatynem reńskim (w różnych opracowaniach jako HENRYK I lub V). Zgodnie z dokonaniem z braćmi 1 maja 1202 w Paderborn podziałem dóbr rodowych uzyskał bremeńskie lenna w hrabstwach Stade, Habeln i Ditmarchen, a także Celle (dziś Altencelle), Hanower, Northeim i Getyngę (Göttingen) oraz wszystkie ziemie ojcowskie na zachód od zamku Hanstein. W tym samym roku król Filip Szwabski potwierdził jego godność palatyna reńskiego, którą Henryk w 1212 lub 1213 scedował na jedyne go syna. Po zmarłych w 1213 i 1214 młodszych braciach przejął ich ziemie, m.in. Brunszwik i Lüneburg. Ponadto na łożu śmierci Otto IV powierzył mu cesarskie regalia, które Henryk przekazał Fryderykowi II. Zmarł 28 kwietnia 1227 na zamku w Brunszwiku i spoczął w katedrze św. Błażeja.

Pierwszą żoną Henryka I (V), palatyna reńskiego, została poślubiona w zamku Stahleck wedle różnych danych 5 listopada 1193 lub między grudniem 1193 a styczniem 1194:

AGNIESZKA, córka Konrada, palatyna reńskiego z bocznej linii Staufów (zob. biogr. cesarza Henryka IV, s. 132).

Drugą żoną Henryka I (V), palatyna reńskiego, została w 1211:

AGNIESZKA, córka Konrada II, margrabiego Łużyc Dolnych, hrabiego Groitzsch i Sommerschenburga z dynastii Wettynów, i jego żony Elżbiety, córki Mieszka III Starego, księcia krakowskiego i wielkopolskiego. Urodziła się zapewne ok. 1190, a zmarła 1 stycznia 1248 i spoczęła w cysterskim klasztorze w Wienhausen.

Z pierwszego z owych mariaży pochodziło troje dzieci Henryka I: zmarły młodo i bezpotomnie syn oraz dwie córki, na których wygasła ta linia dynastii Welfów.

- 3 LOTAR. Urodził się w 1174–75. W latach 1182–85 przebywał wraz z rodziną w Anglii. Na mocy podpisanego w lipcu 1190 przez jego ojca i króla Henryka VI traktatu, został oddany w charakterze zakładnika na dwór staufijski. Zmarł 15 października 1190 w Augsburgu i spoczął w tamtejszej bazylice św. Ulryka i Afry.
- 4 BRAT (IMIĘ NIEZNANE). Urodził się między lipcem i grudniem 1182 w Argentan i zmarł w dzieciństwie.
- 5 WILHELM GRUBY. Urodził się podczas pobytu rodziny Henryka Lwa na wygnaniu w Anglii, 11 kwietnia lub ok. lipca–sierpnia 1184 na zamku w Winchesterze. Wychowywał się na dworze angielskim. W 1194 wraz ze starszym bratem Ottonem został przekazany Henrykowi VI jako zakładnik w zamian za uwolnienie wuja, króla Anglii Ryszarda Lwie Serce. Po uwolnieniu i powrocie do Niemiec stał się aktywnym sprzymierzeńcem Ottona, od 1198 króla niemieckiego, a następnie cesarza. W 1195 wspólnie z Henrykiem i Ottonem objął ojcowiznę, którą układem zawartym 1 maja 1202 w Paderborn podzielili między siebie; Wilhelmowi przypadła wówczas północna część posiadłości rodowych z Lüneburgiem i Lauenburgiem, a także Hitzacker, Lüchow i Dannenberg, ziemie wokół Haldensleben i w górach Harzu z Blankenburgiem, Heimbürgiem i Regenstein. Zmarł 12 lub 13 grudnia 1213 i został pochowany benedyktyńskim klasztorze św. Michała w Lüneburgu.

Żoną Wilhelma Brunszwickiego została latem 1202 w Hamburgu:

HELENA. Jej rodzicami byli Waldemar I Wielki, król Danii z dynastii Estrysenów, oraz jego żona Zofia z Rurykowiczów, córka Ryksy Piastówny i będącego jej drugim małżonkiem nieustalonego kniazia ruskiego (może Włodzimierza/Wołodara Glebowicza, księcia gorodeńskiego). Urodziła się w latach 1175–82. Po przedwczesnej śmierci małżonka sprawowała opiekę nad nieletnim synem. Zmarła 22 listopada 1233 i została pochowana u boku męża w Lüneburgu.

Od ich jedyne dziecko, syna Ottona, w 1235 kreowanego przez cesarza Fryderyka II księciem Brunszwiku i Lüneburga, wywiedli się książęta brunszwicy (liczne wygasłe linie dynastyczne), elektorowie (1692–1814) i królowie (1814–1866) Hanoweru oraz królowie Wielkiej Brytanii (1714–1901). Linia jego zstępnych istnieje do dziś.

Rodzeństwo przyrodnie:

Dzieci Henryka Lwa z pierwszego małżeństwa (1–3):

- 1 HENRYK. Zmarł w dzieciństwie skutkiem upadku ze stołu, miało to miejsce w zamku lüneburskim 1 listopada, jednak rok nie jest znany.

- 2 GERTRUDA, Urodziła się z końcem 1154 lub na początku 1155. W 1166 (być może w dniu 1 czerwca) została poślubiona FRYDERYKOWI IV, księciu Szwabii, młodszeemu synowi króla Konrada III (zob. w jego biogr., s. 159). Owdowiawszy, w lutym 1177 w katedrze w Lund wyszła za KNUTA IV, króla Danii od 1182 (ur. 1163, zm. 12.11.1202), syna króla Waldemara I Wielkiego z dynastii Estridsenów i jego żony Zofii, córki nieustalonego kniazia ruskiego (przypuszczalnie Włodzimierza/Wołodara Glebowicza, księcia gorodeńskiego) oraz poślubionej mu Ryksy Piastówny, córki Bolesława Krzywoustego. Część badaczy przypisywała im córkę Ingerdę, małżonkę Kazimierza II, księcia pomorskiego (zm. 1219), zapewne jednak wywodziła się ona z duńskiego rodu Hvide. Gertruda zmarła 1 lipca 1197 (1196?) i została pochowana w kościele klasztorным NMP w Wå w Skanii.
- 3 RYCHENZA. W 1167 została zaręczona z przyszłym królem duńskim KNUTEM IV (późniejszym małżonkiem Gertrudy Saskiej, zob. wyżej), lecz rychło zmarła (przed 1.02.1168); być może jest identyczna z siostrą Ottona IV opisaną na s. 178.

*

Urodził się w 1175 lub 1176 na zamku w Brunszwiku lub ok. 1182 w Normandii. Od 1182 przebywał wspólnie z wygnaną z Niemiec rodziną na dworze angielskim. Pozostał tam wraz z młodszym bratem Wilhelmem również po powrocie rodziców do Niemiec w 1195. Powtarzana w większości opracowań informacja o nadaniu mu w 1190 przez wuja, Ryszarda Lwie Serce, tytułu earla Yorku nie znajduje potwierdzenia w źródłach. W 1194 wraz z Wilhelmem przebywał przez kilka miesięcy jako zakładnik na dworze cesarskim, w zamian za uwolnienie wuja z cesarskiego więzienia; po oswobodzeniu dołączył do króla angielskiego. Ten w 1196 obdarzył go hrabstwem Poitou (jeśli Otto posiadał York, być może dokonano wówczas jego wymiany na wspomniane francuskie hrabstwo) i walnie przyczynił się do elekcji siostrzeńca na tron niemiecki, która miała miejsce 9 czerwca 1198 w Kolonii; po akcesji Otto zwrócił wujowi Poitou. 12 lipca tego roku został ukoronowany w katedrze akwizgrańskiej przez arcybiskupa kolońskiego Adolfa przy użyciu imitacji insygniów Rzeszy, jako że prawdziwe były w posiadaniu Filipa Szwabskiego (por. biogr. poprzedni). W podziale terytoriów rodzinnych, dokonanym z braćmi 1 lutego 1202 w Paderborn, otrzymał Brunszwik oraz ziemie w górach

Harzu oraz w Turynii. Po śmierci Filipa został ponownie wybrany królem rzymskim (11 listopada 1208 we Frankfurcie nad Menem) i ukoronowany w Akwizgranie właściwymi regaliaami. Dnia 4 października 1209 w bazylice św. Piotra w Rzymie papież Innocenty III koronował go na cesarza. Od śmierci w 1199 Ryszarda Lwie Serce stopniowo tracił poparcie niemieckich możnych, którzy w 1212 wynieśli na tron Fryderyka II, króla Sycyli – syna cesarza Henryka VI. U boku kolejnego angielskiego wuja, króla Jana bez Ziemi, Otto brał udział w stoczonej w 1214 pod Bouvines bitwie z wojskami francuskiego króla Filipa II – zakończyła się ona porażką sprzymierzonej armii Jana i Ottona. Rozstrzygnęła także spór o władzę w Rzeszy: faktycznym jej władcą stał się odtąd Fryderyk II. Pokonany cesarz schronił się w swoich dobrach. Zmarł 19 maja 1218 na zamku w Harzburgu i został pochowany w nekropolii rodzinnej Welfów, którą stanowiła katedra św. Błażeja w Brunszwiku.

Małżonki Ottona IV:

1. Poślubiona 2, 22 lub 23 lipca 1212 w Nordhausen:

BEATRYCZE SZWABSKA

Była ona najstarszą córką króla Filipa Szwabskiego (zob. w jego biogr.). Urodziła się zapewne czerwcu lub lipcu 1198 w Wormacji, a zmarła bezdzietnie 11 sierpnia 1208 w Nordhausen i została pochowana w katedrze św. Błażeja w Brunszwiku.

2. Poślubiona 19 maja (lub krótko przedtem) 1213 w Maastricht (lub w Akwizgranie):

MARIA BRABANCKA

Była córką Henryka I Walecznego, księcia Brabancji z dynastii Louvain, oraz jego pierwszej żony Matyldy, córki Macieja Lotaryńskiego, hrabiego Boulogne-sur-Mer; jej brat Henryk II ożenił się z Marią, siostrą pierwszej żony Ottona IV (zob. biogr. Filipa Szwabskiego, s. 174). Urodziła się ok. 1190–91. Po śmierci Ottona IV, z którym nie miała dzieci, w lipcu 1220 wyszła za mąż za WILHELMIA I, hrabiego Holandii od 1203 (ur. ok. 1167, zm. 4.02.1223), syna hrabiego Florencjusza (Floris) III i poślubionej mu Ady, córki Henryka Szkockiego, earla Huntingdon i Northumberland. Był on wdowcem po Adelajdzie, hrabiance geldryjskiej, z którą

miał kilkoro dzieci, w tym Florencjusza IV, ojca przyszłego antykróla Wilhelma; jego mariaż z Marią Brabancką nie zaowocował jednak potomstwem. Zmarła ona między 9 marca a 14 czerwca (lub majem) 1260 i została pochowana w kościele św. Piotra w rodzimym gnieździe w Louvain (Lowanium).

*

Dwa lata po śmierci Ottona IV jego rywal król Fryderyk II przyjął w Rzymie koronę cesarską z rąk papieża Honoriusza III.

FRYDERYK II

1212-1214
1214-1218

Ojciec: HENRYK VI → s. 169

Matka: KONSTANCJA SYCYLIJSKA → s. 171

*

Zwany CUDEM ŚWIATA (STUPOR MUNDI), urodził się on 26 grudnia 1194 w namiocie rozstawionym na targu w Iesi opodal Ankony. Z racji na nietypowe miejsce narodzin, wiek cesarzowej i podejrzaną przez współczesnych bezpłodność cesarza, szeroko rozpowszechnione były pogłoski o jego nieprawym pochodzeniu; miał jakoby być synem młynarza, sokolnika, dworskiego medyka lub rzeźnika z Iesi, a nawet żydowskim podrzutkiem. Na chrzcie otrzymał imiona imiona ROGER KONSTANTYN, później przyjął zestaw FRYDERYK ROGER, by w końcu używać jedynie wiodącego w dynastii Staufów imienia FRYDERYK. Dzięki staraniom ojca 25 grudnia 1196 zebrani w Würzburgu książęta Rzeszy wybrali go królem rzymskim. Po śmierci Henryka VI w 1197 odziedziczył koronę Sycylii jako Fryderyk I i 17 maja 1198 w katedrze w Palermo został koronowany przez papieża. Faktyczna władza w Niemczech przeszła jednak w ręce jego stryja Filipa Szwabskiego, a po jego śmierci w 1208 – Ottona IV. W tym samym roku, w dzień swoich urodzin, Fryderyk ogłosił się oficjalnie pełnoletnim. Wiosną 1212 wyprawił się do Niemiec i do lata zajął księstwo Szwabii (FRYDERYK VII). 5 grudnia 1212 we Frankfurcie nad Menem przeciwni Ottonowi IV książęta ponownie wybrali go królem rzymskim a 9 grudnia w katedrze mogunckiej został ukoronowany replikami insygniów (właściwe były w posiadaniu cesarza). Od klęski wspierających Ottona Plantagenetów pod Bouvines (1214), był Fryderyk faktycznym władcą Niemiec i 25 lipca 1215 w kaplicy

Karola Wielkiego w katedrze akwizgrańskiej nakazał się powtórnie koronować. 22 listopada 1220 w bazylice św. Piotra w Rzymie Honoriusz III koronował go na cesarza. 9 listopada 1225 w Brindisi ogłosił się, z praw żony, królem Jerozolimy i 18 marca 1229 dokonał samokoronacji w Świątyni Grobu Pańskiego w Jerozolimie. 29 września 1227 został ekskomunikowany przez Grzegorza IX, który ponowił klątwę w 1229. 17 lipca 1245 na synodzie w Lyonie papież Innocenty IV wyklął cesarza po raz trzeci. Fryderyk II zmarł na dyzenterię (być może otruty) 13 grudnia 1250 w zamku Fiorentino w Apulii i spoczął obok rodziców i pierwszej małżonki w katedrze w Palermo.

Małżonki Fryderyka II:

1. Poślubiona *per procura* w 1208 w Saragossie i osobiście 5 lub 15 sierpnia 1209 w katedrze w Mesynie (lub 19.08.1209 w Palermo):

KONSTANCJA ARAGOŃSKA

Była ona córką Alfonsa II Cnotliwego, króla Aragonii, protoplasty dynastii barcelońskiej, i poślubionej mu Sancji (Sanchy), córki Alfonsa VII Imperatora, króla Kastylii i Leónu. Urodziła się ok. 1179 lub w latach 1182–84. Jej pierwszym mężem był poślubiony w 1198 EMERYK (IMRE), król Węgier od 1196 (ur. 1174, zm. 30.11.1204), syn króla węgierskiego Béli III z dynastii Arpadów, i jego żony Anny, córki Rajmunda z Châtillon, księcia Antiochii. Dochowali się jedynego syna, Władysława III, króla węgierskiego, zmarłego w dzieciństwie w 1205. W 1212 Konstancja została mianowana regentką Sycylii na okres pobytu męża w Niemczech. 22 listopada 1220 w rzymskiej bazylice św. Piotra otrzymała wraz z Fryderykiem koronę cesarską. Zmarła 23 czerwca 1222 w Catanii i została pochowana w katedrze w Palermo.

2. Poślubiona *per procura* w sierpniu 1225 w kościele św. Krzyża w Akce i osobiście 9 listopada 1225 w katedrze w Brindisi:

IZABELA (JOLANTA) Z BRIENNE

Była córką Jana z Brienne, króla Jerozolimy i późniejszego cesarza łacińskiego, i jego pierwszej żony Marii, królowej Jerozolimy, córki króla jerozolimskiego Konrada I. Urodziła się w 1211 i po śmierci matki rok później odziedziczyła tron Jerozolimy jako IZABELA II; koronacja miała miejsce późnym latem lub wczesną

jesienią 1225 w Tyrusie, a dokonał jej Ralf, patriarcha jerozolimski. Zmarła w połogu 25 kwietnia lub 5 maja 1228 w Andrii i została pochowana w tamtejszej katedrze.

3. Poślubiona *per procura* (względnie były to zaręczyny) 22 lutego 1235 w opactwie Westminsterskim i osobiście 15 lub 20 lipca tego roku w katedrze św. Piotra w Wormacji:

IZABELA ANGIELSKA (ANDEGAWEŃSKA)

Jej rodzicami byli Jan bez Ziemi, król Anglii z dynastii Plantagenetów (dom z Gâtinais, andegaweński), i jego druga żona Izabela, hrabina Angoulême, córka Aymera I (III), hrabiego Angoulême. Urodziła się w 1214 lub 1217. Jej sakra na cesarżową miała miejsce w dniu zaślubin w katedrze w Wormacji. Zmarła w połogu 1 lub 6 grudnia 1241 w pałacu w Foggii i spoczęła (zapewne razem z ryczą zmarłym dzieckiem) w katedrze w Andrii.

Potomstwo Fryderyka II:

Syn z pierwszego małżeństwa:

1 HENRYK (VII). Urodził się między styczniem a lipcem lub też w końcu 1211 na Sycylii. Dzięki staraniom ojca w lutym 1212 w katedrze w Palermo otrzymał koronę Sycylii, w 1217 został mianowany księciem Szwabii (HENRYK II), a w 1218 rektorem Burgundii. 23 kwietnia 1220 na sejmie we Frankfurcie nad Menem książęta Rzeszy wybrali go królem rzymskim, a 8 maja w kaplicy Karola Wielkiego w katedrze w Akwizgranie odbyła się jego sakra; tytułował się HENRYKIEM VII, jednak w opracowaniach numer porządkowy opatruje się nawiasem, ponieważ był jedynie koregentem (dlatego właśnie panujący stulecie później pierwszy z Luksemburgów na niemieckim tronie przyjął imię Henryka VII). Od 1228 sprawował pod nieobecność ojca samodzielne rządy w Rzeszy. W 1235 wznicił bunt przeciwko cesarzowi, za co został 2–4 lipca zdetronizowany i uwięziony. Okoliczności śmierci Henryka nie są jasne. Większość opracowań podaje, że w lutym (2, 10, 12) 1242 w pobliżu miasta Martirano w Kalabrii rzucił się ze swoim wierzchowcem w przepaść i zmarł wkrótce po przewiezieniu do miasta, niemniej wedle innych przekazów młody król „umarł w ciemnym lochu”. Baudania złożonych w katedrze w Cosenzy szczątków Henryka

(VII) ujawniły, że cierpiał na zaawansowany trąd, czego skutkiem był przydomek Chromego, pod jakim występuje w niektórych kronikach – choroba ta z pewnością mogła przyczynić się do jego przedwczesnego zgonu.

Żoną Henryka (VII) została poślubiona 29 listopada 1225 w Norymberdze:

MAŁGORZATA, córka Luitpolda (Leopolda) VI Sławnego, księcia Austrii i Styrii, potomka dynastii Babenbergów, oraz poślubionej mu Teodory, Greczynki, określanej w źródłach „córka króla Grecji”, będącej być może wnuczką po kądzieli cesarza Bizancjum Izaaka II Angelosa, ewentualnie jego córką lub potomkiem jego syna Jana. Urodziła się ok. 1204. Dnia 28 marca 1227 w katedrze akwizgrańskiej została ukoronowana na królową rzymską. Po rychłej śmierci męża i synów złożyła śluby i została dominikanką (od 1242 w Trewirze, od 1244 w Würzburgu). Po bezpotomnej śmierci brata, ostatniego z rodu (1246), stała się jednym z pretendentów do dziedzictwa obejmującego kraje naddunajskie (Austrię, Styrię, Karyntię i Krainę). 11 lutego 1252 w Hainburgu nad Dunajem poślubiła PRZEMYSŁA OTTOKARA II, króla Czech od 1253 (ur. ok. 1233, zginął pod Suchymi Krutami 26.08.1278), syna króla czeskiego Wacława I z dynastii Przemyślidów oraz Kunegundy, córki Filipa Szwabskiego (zob. w jego biogr., s. 175); małżeństwo pozostało bezdzietne i w 1264 Przemysław Ottokar II oddał Małgorzatę. Zmarła ona 2 października 1267 w zamku Krumau (Krummau), dzisiejszym Českým Krumlovie i spoczęła obok ojca w klasztorze cysterskim w Lilienfeld. Owdowiały król czeski ożenił się powtórnie z księżniczką Kunegundą (Kunhutą) Halicką, która urodziła mu kilkoro dzieci.

Synowie Henryka (VII) (A–B):

- A HENRYK. Urodził się ok. 1226, a zmarł ok. 1242–45. Być może on i jego młodszy brat zostali zamordowani.
- B FRYDERYK. Zapewne przyszedł on na świat wczesnym latem 1229. W testamencie cesarza Fryderyka II został wyznaczony „królem Austrii i Styrii” (*Rex Austriae et Sueviae*). Zmarł w 1251, być może zgładzony.

Dzieci z drugiego małżeństwa (1–2):

- 1 CÓRKA. Jej imię nie jest znane, urodzona w listopadzie 1226, zmarła w sierpniu następnego roku.
- 2 KONRAD IV → s. 210

Dzieci z trzeciego małżeństwa (A–E):

- 1 ? HENRYK lub JORDAN. Alternatywnie był on naturalnym synem Fryderyka II, jeśli jednak należał do grona dzieci Izabeli Angielskiej, urodził się jako jej najstarsze dziecko w 1236 i zapewne zmarł w dzieciństwie.
- 2 MAŁGORZATA. Urodziła się w końcu 1237, względnie 1 grudnia 1241 w pałacu w Foggi. Między 1254 a czerwcem 1255 poślubiła ALBRECHTA II ZWYRODNIAŁEGO, landgraфа Turynгии i palatyna saskiego (w latach 1265–1307), margrabiego Miśni (w latach 1288–92) oraz Łużyc (w latach 1288–1303) (ur. 1240, zm. Erfurt 20(13?).11.1314), syna Henryka I Dostojnego (Światłego), landgraфа Turynгии i palatyna saskiego, margrabiego Miśni i Łużyc, potomka dynastii Wettynów, i jego żony Konstancji, córki Lutipolda (Leopolda) VI Sławnego, księcia Austrii i Styrii. Miała z nim pięcioro dzieci. Zmarła 8 sierpnia 1270 we Frankfurcie nad Menem. Po jej śmierci Albrecht II zenił się jeszcze dwukrotnie: z Kunegundą z Eisenbergu (swoją konkubiną; mieli dwoje dzieci) oraz z Elżbietą, córką Hermana III, hrabiego Orlamünde.
- 3 KAROL OTTO-HENRYK. Na świat przyszedł 18 stycznia lub lutego 1238 w Vercelli. Na chrzcie otrzymał imiona Karol Otto (Carlotto, Zarlotto), jednak po śmierci starszego przyrodniego brata Henryka w 1242 przejął jego imię. W swoim testamencie Fryderyk II przeznaczył dla niego tron Burgundii (Arles) lub Jerozolimy. W 1247 został namiestnikiem Viterbo, a po śmierci cesarza w 1250 nowy król Konrad IV powierzył mu godność namiestnika Sycylii, odsunął jednak od Henryka sukcesji. Zmarł w środkowych Włoszech między grudniem 1253 a styczniem 1254 lub w maju 1254, być może zamordowany za sprawą naturalnego brata, Manfreda.
- 4 SYN (FRYDERYK). Urodził się on ok. 1239–40 (przed 3.04.1240) i odumarł młodo.

5 DZIECKO. Urodziło się 1 grudnia 1241 w pałacu w Foggi, zmarło niebawem i zostało przypuszczalnie pochowane obok matki w katedrze w Andrii. Być może była to dziewczynka.

Bastardy Fryderyka II (1–13):

Z nieznaną bliżej szlachcianką sycylijską (ur. ok. 1190–95, zm. po 1213):

- 1 FRYDERYK Z PETTORANO. Urodził się ok. 1212–13 na Sycylii. Najpóźniej w 1237 pojął za żonę nieznaną bliżej kobietę, która w latach 1239–40 urodziła mu co najmniej dwoje dzieci. W końcu 1240 wraz z rodziną opuścił Sycylię i osiadł na dworze „króla Hiszpanii”. Jego dalsze losy pozostają nieznanne.

Z ADELAJDĄ Z URSLINGEN (ur. ok. 1194–95, zm. po 1218 lub 1223), zapewne córką Konrada z Urslingen, księcia Spoleto i Marano:

- 2 KATARZYNA Z MARANO. Alternatywnie pochodziła ze związku cesarza z nieznaną szwabską szlachcianką. Urodziła się ona ok. 1216–18 (w Niemczech). Współ z (młodszy/starszy) bratem Enzo została ona legitymizowana *per rescriptum principis* w lipcu 1239. Jednocześnie otrzymała od ojca posiadłość Marano (wiadomo, że jej domniemany dziad Konrad z Urslingen od 1198 posługiwał się tytułem księcia Marano). Po raz pierwszy wyszła za mąż zapewne ok. 1235 za nieznanego bliżej szlachcica, natomiast drugim jej mężem został 1 maja 1247 w Cremonie JAKUB, margrabia Caretto, Finale i Noli oraz margrabia Savony od 1238, cesarski wikariusz w Północnej Italii od 1248 (ur. Finale 1210–20, zm. tamże 21.10.1268), wdowiec po Caracosie Dorii, syn Henryka II, margrabiego Caretto, Finale i Noli, patrycjusza Genui, oraz jego żony Agaty, córki Wilhelma II, hrabiego Genewy; dochowali się pięciorga dzieci. Katarzyna zmarła po styczniu 1269 (ok. marca 1272) we Włoszech.

- 3 HENRYK (ENZIO, HEINZ). Urodził się ok. 1215 lub 1218 (w Niemczech?) i wraz ze swoją siostrą Katarzyną został w lipcu 1239 legitymizowany *per rescriptum principis*. W październiku 1239 Fryderyk II doprowadził do jego małżeństwa z dziedziczką Torres i Gallura, a następnie mianował go królem Sardynii. Ponadto w czerwcu następnego roku cesarz nadał Henrykowi godność generalnego wikariusza (namiestnika) Italii. Po przegranej potyczce z Bolończykami pod Fossaltą 26 maja 1249 dostał się do niewoli i do końca życia był przetrzymywany w pałacu podesty bolońskiego. Zmarł tam 11 lub 14 marca 1272 i został pochowany w kościele św. Dominika w Bolonii. Małżonki Henryka (Enzio), króla Sardynii:

1. Poślubiona w październiku 1239 w Sardynii:

ADELAJDA (ADELAZJA, ADELUZJA), dziedziczka Sardynii (a ściślej: tworzących ją prowincji Torres i Gallur), urodzona najpóźniej w 1207 jako córka Marianusa (Mariana) II, sędziego (*iudex*) Torres, i jego żony Agnie-szki, córki Wilhelma, pana Gallura. Ok. 1222 wyszła za UBALDA VISCONTIEGO z Pizy (ur. ok. 1200, zm. ok. 1237), z praw żony dziedzica Torres i Gallura; nie mieli dzieci. Jej małżeństwo z królem Enzo zostało rozwiązane przez Innocentego IV w 1248. Zmarła zapewne w połowie 1255.

2. Poślubiona między 1247 a 1248 lub z początkiem 1249:

Synowica Ezzelina IV da Romano i prawdopodobnie córka Henryka III, pana Egna (Enne). Urodziła się ona w 1230–32, zmarła zaś w 1250 lub 1251.

Potomstwo Henryka (Enzio), króla Sardynii:

Córka z pierwszego małżeństwa:

A HELENA. Urodziła się między 1239 a 1247. Jej mężem został ok. 1265–69 GWELF II DELLA GHERARDESCA, hrabia Donoratico od 1289 (ur. Piza ok. 1240, zm. między 12.07.1293 a 1295), syn Ugolina della Gherardesca, hrabiego Donoratico (oraz jego żony Małgorzaty di Montingegnoli?). Z małżeństwa ich przyszło na świat kilkoro dzieci. Helena zmarła w nieznanym czasie przed 16 marca 1272.

Dzieci z drugiego małżeństwa (A–B):

A ADELAJDA. Urodziła się ok. 1249–50. Zapewne ok. 1270 wyszła za mąż, jednak osoba małżonka nie jest znana (był nim najpewniej nieustalony włoski lub niemiecki możny). Drugim jej mężem został poślubiony krótko po 1280 RAJNOLD, książę Urslingen (ur. zapewne ok. 1259–62, zm. 17.12.1299–01.1300 lub 1301), syn Konrada, księcia Urslingen, oraz jego żony Agnieszki, córki Konrada, księcia Teck; dochowali się kilkorga dzieci. Zmarła po 1301 i została pochowana w klasztorze w Alpirsbach, gdzie znajduje się również grobowiec jej najstarszego syna.

B HENRYK (ENZIO). Mógł pochodzić z pierwszego mariażu ojca lub być bastarzem króla Enzo. Urodził się ok. 1240–47, a zmarł po 10 maja 1305.

Bastardy Henryka (Enzio), króla Sardynii (A–D):

Z kobietą imieniem FRASCA:

A HELENA DI TORRE. Może identyczna z córką króla Enzo z pierwszego małżeństwa.

Z nieznaną kobietą/kobietami:

B MAGDALENA DI TORRE (zm. po 7.03.1272).

C KONSTANCJA DI TORRE (zm. po 7.03.1272).

D HENRYK (ENZIO) DI TORRE. Może identyczny z synem królewskim z drugiego małżeństwa.

Z MARIĄ (MATYLDA) Z ANTIOCHII, najprawdopodobniej niespokrewnioną z antiocheńską dynastią (ur. ok. 1200, zm. 1220–25):

- 4 FRYDERYK Z ANTIOCHII. Urodził się ok. 1221–22 w Środkowej Italii. Od końca 1244 był wzmiankowany jako generalny wikariusz Ankonny, a od 1246 dzierżył stanowisko podesty Florencji oraz generalnego wikariusza Toskanii (tytułowano go niekiedy „królem [Toskanii] Fryderykiem”). W 1247 ojciec mianował go hrabią Alba (Albe), zaś przyrodni brat, król Konrad IV, nadał mu w 1252 hrabstwa Celano i Loreto (utracone przejściowo w latach 1247–52). Poległ w 1256 walcząc przeciwko wojskom papieskim w Foggii.

Najpóźniej w 1239 (lub w latach 1236–45) w Rzymie poślubił on:

MALGORZATĘ, córkę Jana di Poli, senatora rzymskiego. Urodziła się w Rzymie ok. 1220, zmarła zaś po 1246–49.

Potomstwo Fryderyka z Antiochii (A–E):

- A KONRAD Z ANTIOCHII. Urodził się ok. 1240–41. Od 1258 hrabia Loreto, w 1267 został hrabią Alba, Celano i Abruzzo. Podobnie jak ojciec był stronnikiem Staufów i służył wiernie swemu kuzynowi Konradynowi. Po jego klęsce został uwięziony przez Karola I Andegawęńskiego, lecz udało mu się zbiec na dwór męża swojej bratanicy Konstancji, Piotra Aragońskiego, od 1282 króla Sycylii. Zmarł po 1301.

Żoną Konrada z Antiochii została w 1258 (przed 8.07):

BEATRYCZE, córka Galvano Lancia, margrabiego Busca, brata Bianki Młodszej, nałożnicy Fryderyka II (zob. dalej). Urodzona w 1240–42, zmarła po 1268.

Z jej małżeństwa z Konradem przyszło na świat liczne potomstwo, co najmniej dziewięcioro dzieci. Linia męska zstępnych Konrada wygasła w XIV lub XV w.

- B MARIA. Urodziła się ok. 1240. Po 1255–56 poślubiła ona BARNABĘ MALASPINA (ur. ok. 1230, zm. 1265), syna Obizzona Malaspina. Zmarła po 1276.

- C MALGORZATA. Osoba jej małżonka nie jest znana; dochowała się córki imieniem BEATRYCZE, żony Obizzona Spinolę.

D FILIPPA. Urodziła się ok. 1242 i w 1258 (przed 8.07) wyszła za mąż za MANFREDA II, margrabiego Maletta, hrabiego Mineo i Frigento oraz podkomorzego króla Manfreda Sycylijskiego (ur. ok. 1230–35, zm. po 1282); nie mieli dzieci. W latach sześćdziesiątych Filippa dostała się w ręce zajadłego wroga Staufów, króla Neapolu Karola I Andegaweńskiego, i została z jego rozkazu uwięziona w zamku Monte Gargano. Zmarła nieodzyskawszy wolności w 1273 (przed 24.10).

E ? DZIECKO. Zmarło w 1265.

Z sycylijską szlachcianką, może przedstawicielką rodu LANCIA (córką Manfreda II Lancia, margrabiego Busca, i jego żony Bianki Starszej?):

5 SELVAGGIA. Urodziła się ok. 1223–25 (lub ok. 1221–23) i 23 maja 1238 w Weronie poślubiła EZZELINA V (IV) DA ROMANO zwanego TYRANEM, podestę Werony (ur. ok. 1194, zamordowany w więzieniu w Sarcino 27.09.1259), syna Ezzelina IV (III) da Romano zwanego il Monaco, podesty Treviso, Vicenzy i Werony, i jego drugiej żony Aleidy (Adelajdy), hrabianki Mangoni, zapewne córki hrabiego Piotra. Ezzelino był uprzednio żonaty z Cilią di Sanbonifazio, z którą rozwiódł się ok. 1237 Salvaggia zmarła w 1244. Nie jest mi znane potomstwo z tego związku, choć wiadomo, że Ezzelino dochował się synów, którzy zostali wraz z nim zgładzeni w 1259. Po śmierci Salvaggii żenił się jeszcze dwukrotnie: z Isottą Lancia, siostrą Bianki Młodszej, nałożnicy cesarza Fryderyka II (zob. dalej), i z Beatrycze, córką Buontraverso Maltraversi, hrabiego Castelnouvo.

Z MANNA, bratanicą Berarda, arcybiskupa Messyny:

6 RYSZARD Z THEATE. Urodził się on najpóźniej ok. 1224–25 w Italii. W 1245 został hrabią Chieti, sprawował także z nominacji ojcaurdy generalnego wikariusza marchii Ankony i księstwa Spoleto. Nic nie wiadomo o jego ewentualnej żonie czy dzieciach. Zmarł 2 dnia nieznanego bliżej miesiąca po czerwcu 1249 (i zapewne przed 1250) w Foggii, gdzie został zapewne pochowany.

Z bliżej nieznaną (być może nosiła imię BEATRYCZE) krewną Izabeli (Jolanty) z Brienne, królowej Jerozolimy, drugiej żony cesarza Fryderyka:

7 BIANCAFIORÉ (BLANCHFLEUR). Urodziła się zapewne latem lub jesienią 1226 w Italii. W bliżej nieokreślonym czasie wstąpiła do klasztoru dominikanek w Montargis (Auxerre), gdzie zmarła 20 czerwca 1279. Została pochowana w kościele klasztornym w Montargis.

Z BIANKĄ MŁODSZĄ LANCIA (ur. ok. 1200–10, zm. 1230–46, zapewne 1233–34, pochowana zapewne w Gioia del Colle), córką Manfreda II Lancia, margrabiego Busca, i jego żony Bianki Starszej. W 1233 lub w 1234, krótko przed lub już po jej śmierci, pragnąc zalegalizować dzieci zrodzone z ich związku, Fryderyk II zawarł z nią małżeństwo *in articulo mortis*.

8 KONSTANCJA-ANNA. Urodziła się ok. 1229–30 lub 1233–34 i po zawarciu małżeństwa Fryderyka II z jej matką została legitymizowana (*legitimatus per matrimonium subsequens*). Przed czerwcem 1241 lub w 1244 poślubiła JANA III DUKASA WATACESA (BATACESA), cesarza wschodniorzymskiego w Nicei od 1221 (ur. 1192–93, zm. Nymphaion 30.10–3.11.1254 lub 4.11.1254), przypuszczalnie syna Bazylejosa Watacesa, księcia Tracji, oraz nieznaney z imienia córki Izaaka Angolosa. Był on uprzednio żonaty z Ireną, córką Teodora I Komnena Laskarisa, cesarza (despoty) Nicei, z którą miał potomstwo. Po zamążpójściu zmieniła imię na Anna. Jej małżeństwo z Janem III okazało się bezdzietne. Po jego śmierci powróciła do Włoch i została mniszką w walenckim klasztorze, gdzie zmarła w kwietniu 1307. Spoczęła w kościele św. Jana w Walencji.

9 MANFRED. Urodził się w 1231–32. i po poślubieniu przez cesarza jego matki został legitymizowany wraz ze swoimi siostrami Konstancją i Jolantą (1233–34). Po śmierci ojca (1250) został zgodnie z jego testamentem księciem Tarentu oraz, pod nieobecność króla Konrada IV, regentem Królestwa Sycylii. Po śmierci Konrada IV (1254) ustanowił sam siebie regentem na czas małoletniości syna zmarłego, Konradyna. Na wieść o jego śmierci (która okazała się fałszywa) w 1258 Manfred ogłosił się królem Sycylii i 10 sierpnia koronował się w katedrze w Palermo. Poległ 26 lutego 1266 pod Benewentem podczas bitwy z wojskami Karola Andegaweńskiego. Ciało króla odnaleziono dopiero po paru dniach i pochowano w miejscu śmierci. Później, na żądanie papieża, zwłoki Manfreda ekshumowano i przewieziono poza granice Państwa Kościelnego, po czym złożono do grobu na brzegu rzeki Liris we Włoszech.

Małżonki króla Manfreda:

1. Poślubiona *per procura* w marcu 1247 i osobiście między 25 grudnia 1248 a 1 stycznia 1249:

BEATRYCZE, córka Amadeusza IV, hrabiego Sabaudii, i jego pierwszej żony Małgorzaty (Anny), córki Hugona III, księcia Burgundii. Urodziła się najwcześniej w 1223 i pierwszym jej mężem był poślu-

biony w 1233 MANFRED III, margrabia (markiz) Saluzzo od śmierci dziadka w 1218 (zm. 29.10.1244), syn Bonifacego z Saluzzo i jego żony Marii, córki Giudice'a (Comita), hrabiego Torres. Owocem tego związku było czworo dzieci. Beatrycze zmarła 10 maja nieznanego roku przed 1259 (w latach 1257–58?).

2. Poślubiona w 1257, przed lutym 1258 lub 2 maja 1259 w Trani:

HELENA, córka Michała II Komnenosa Dukasa Notho Angelosa, despoty Epiru i Aetolii z rodu Angelosów, i jego żony Teodory Dukainy Petraliphainy. Urodziła się w 1242 i w niektórych opracowaniach opisywana jest jako dziedziczka wyspy Corfu (Grecja). Po klęsce i śmierci męża została wraz z całą rodziną uwięziona przez Karola Andegaweńskiego. Zmarła w styczniu lub na początku marca (na pewno przed 18 lipca) 1271 w Lucerze.

Potomstwo króla Manfreda:

Córka z pierwszego małżeństwa:

A KONSTANCJA. Urodziła się jesienią lub zimą 1248 lub 1249, a 13 czerwca lub 15 lipca 1262 w Montpellier poślubiła PIOTRA III WIELKIEGO, króla Aragonii od 1276 i króla Sycylii (jako PIOTR I) od 1282 (ur. Walencja lipiec–sierpień 1240, zm. Vilafranca del Penedés 2 lub 11.11.1285), syna Jakuba I Zdobywcy, króla Aragonii z dynastii barcelońskiej, i jego drugiej żony Jolanty, córki Andrzeja II, króla Węgier. Owocem ich małżeństwa było sześćoro dzieci. Po śmierci męża została zakonnicą w Montpellier, gdzie zmarła w 1300 lub 1301 i gdzie też została pochowana.

Dzieci z drugiego małżeństwa (A–E):

A BEATRYCZE. Urodziła się ok. 1258–61. Po śmierci ojca była przez osiemnaście lat więziona przez Andegawenów. Opuściła więzienie podczas wymiany jeńców z Aragonią i jesienią 1284 wyszła za mąż za RAJNERA, hrabiego Gherardesca (ur. 1260–65, zm. ok. 13.12.1325), syna Gerharda, hrabiego Gherardesca, i jego żony Teodory, córki Bonifacego II Wielkiego, margrabiego (markiza) Montferratu. Małżeństwo to jest niekiedy kwestionowane przez badaczy; jego owocem miał być syn. W 1287 Beatrycze poślubiła MANFREDA IV, margrabiego (markiza) Saluzzo w latach 1296–1334 (abdykował) (ur. ok. 1262, zm. Cortemiglia 16.09.1340), syna Tomasza I, margrabiego Saluzzo, oraz jego żony Ludwiki, córki Jerzego, markiza Ceva; mieli dwoje dzieci. Beatrycze zmarła przed 1307. Po jej śmierci Manfred ożenił się z Izabelą, córką Barnaby Dorii, patrycjusza Genui, i miał z nią potomstwo.

- B FRYDERYK. Urodził się ok. 1259–61 i po śmierci ojca wraz z całą rodziną dostał się do niewoli Karola Andegaweńskiego. Do ok. 1300–01 przetrzymywano ich w Castel del Monte, a ok. 1300 przeniesiono do neapolitańskiego Castel dell’Ovo. Po odzyskaniu wolności Fryderyk tułał się po różnych dworach królewskich i książęcych (Aragonia, Karyntia, a nawet Anglia). Zmarł po 2 czerwca 1312, zapewne gdzieś na terenie Egiptu.
- C HENRYK. Urodził się ok. 1260–64 i w po śmierci króla Manfreda w 1266 wraz z całą rodziną dostał się do niewoli w Castel del Monte, gdzie został oślepiony. Od ok. 1300 więzieni przez Andegawńczyka potomkowie cesarza Fryderyka II przebywali w zamku Castel dell’Ovo w Neapolu. Być może u schyłku życia Henryk odzyskał wolność. Zmarł 31 października 1318. Nie licząc bocznej linii antiocheńskiej był ostatnim znanym potomkiem dynastii Staufów.
- D ANZELM lub ENZIO. Zmarł zapewne przed 8 października 1300, a z pewnością przed 1301 w niewoli Karola Andegaweńskiego w Castel del Monte.
- E FLODELIS. W nieokreślonym czasie dostała się na aragoński dwór swojej przyrodniej siostry Konstancji, gdzie zmarła po 27 lutego 1297.

Przypuszczalna pozamałżeńska córka króla Manfreda:

- A BEATRYCZE. Jest zapewne myloną z legalną córką króla o tym imieniu (zob. powyżej).
- 10 JOLANTA. Urodziła się ona najpóźniej w 1233 (zapewne między 1228 a 1231). Po poślubieniu jej matki przez Fryderyka II w 1233–34 została legitymizowana wraz z Konstancją i Manfredem (tzw. *legitimus per matrimonium subsequens*). W okresie między schyłkiem 1245 i latem 1246 wyszła za mąż za RYSZARDA, hrabiego Caserty od 1230–31, generalnego wikariusza Marchii i Księstwa Spoleto (1243, 1244) oraz cesarskiego wikariusza Królestwa Sycylii (1248) (ur. ok. 1215–18, zm. między 2.03.1265 a marcem 1266), syna Wilhelma z Limety, hrabiego Caserty, i jego żony Zygfyrdyny (ze Spoleto?); mieli syna i córkę. Zmarła po lecie 1264.

Z pochodzącą ze Szwabii RUTINĄ (lub RUCHINĄ) z Wolfsöden:

- 11 MAŁGORZATA SZWABSKA. Urodziła się ok. 1230 i przed wrześniem 1247 wyszła za TOMASZA II z AKWINU, hrabiego Accera (ur. 1227–29, stracony z rozkazu Karola Andegaweńskiego 15.03.1273), syna Adenolf III z Akwinu, hrabiego Accera, i jego żony Gubitosa z Loreto,

krewnego Świętego Tomasza z Akwinu. Miała z nim czterech synów, spośród których trzech założyło rodziny, oraz trzy córki, wszystkie zamężne z przedstawicielami włoskich rodów szlacheckich. Małgorzata zmarła w 1297–98 i została najprawdopodobniej pochowana obok męża w kościele Santa Maria della Monache w Kapui.

Z nieznanymi kobietami:

12 GERHARD. Zmarł w 1254.

13 ? HENRYK. Poległ jakoby podczas najazdu mongolskiego 26 lub 27 września 1241 w Europie Wschodniej.

*

Po śmierci cesarza królem rzymskim (niemieckim) został jego jedyny pozostający wówczas przy życiu prawowity syn Konrad, namaszczony wcześniej na koregenta.

Cztery lata wcześniej oponenci Fryderyka II wynieśli na tron landgrafa Henryka Raspe z Turyngii, a po jego rychłej śmierci hrabiego Wilhelma Holenderskiego.

HENRYK RASPE

1246-1247

Ojciec: HERMAN I TURYNŃSKI

Wywodził się z dynastii Ludowingów, był synem Ludwika II Źelaznego, landgraфа Turynġii, i jego żony Judyty (Jutty) Szwabskiej, przyrodniej siostry cesarza Fryderyka I Barbarossy (zob. biogr. cesarza Henryka IV, s. 132). Urodził się zapewne ok. 1155. Na zgromadzeniu ksiąŹąt Rzeszy w Erfurcie w 1181 otrzymał od cesarskiego wuja godność palatyna Saksonii, odebraną Henrykowi Lwu. Po śmierci starszego brata Ludwika, który nie pozostawił męskich spadkobierców (1190), został landgrafem Turynġii. Po śmierci cesarza Henryka VI w 1197 poparł elekcję Ottona IV, który wynagrodził go miastami Mühlhausen, Nordhausen i Saalfeld; utracił je po dojściu do władzy Filipa Szwabskiego. Zmarł „w pomieszeniu zmysłów” 25 kwietnia 1217 w zamku Friedenstein w Gotha i spoczął w cysterskim klasztorze pw. św. Katarzyny w Eisenach. Po zburzeniu klasztoru szczątki Hermana i jego drugiej żony przeniesiono do klasztoru w Reinhardsbrunn.

Źenił się dwukrotnie: po raz pierwszy po 1181 z ZOFIĄ (zm. zapewne ok. 1189–90), córką Fryderyka II, palatyna Sommerschenburga. Była ona uprzednio zamężna z Henrykiem I, hrabią Wettynu od 1156 (zm. 1181), któremu urodziła czworo dzieci, a z małżeństwa z Hermanem miała dwie córki, które ukazano dalej. Drugą żoną landgraфа została w 1196 księżniczka bawarska ZOFIA.

Matka: ZOFIA BAWARSKA

Była córką Ottona I, pierwszego księcia Bawarii z dynastii Witelbachów, i jego żony Agnieszki, córki Ludwika II, hrabiego Looz (Loon). Urodziła się ok. 1170–71, zmarła zaś 10 (lub 15) lipca 1238 w Eisenach i została pochowana u boku męża w klasztorze

św. Katarzyny. W późniejszym czasie szczątki małżonków przeniesiono do klasztoru w Reinhardsbrunn.

Rodzeństwo Henryka Raspe:

Bracia i siostry rodzeni (1–5):

- 1 IRMGARDA. Urodziła się ok. 1196–97 a ok. 1211 została żoną HENRYKA I GRUBEGO, hrabiego (księcia) Anhaltu i hrabiego Aschersleben od 1212 (ur. ok. 1170, zm. 8.05.1251–17.05.1252), syna Bernarda III, księcia saskiego oraz hrabiego Anhaltu z dynastii askańskiej, i poślubionej mu Judyty, córki Mieszka III Starego, księcia krakowskiego i wielkopolskiego; mieli liczne dzieci. Zmarła ok. 1244 i spoczęła w klasztorze w Ballenstedt.
- 2 LUDWIK IV. Urodził się 28 października 1200 w Turyngii. Po śmierci ojca w 1217 odziedziczył godność landgraфа Turyngii i palatyna saskiego, zaś po śmierci męża swojej przyrodniej siostry Jutty, margrabiego Dytryka (1221), został regentem Miśni. W 1226 otrzymał Marchię Miśnieńską w lenno, nigdy jednak nie zdołał ustanowić tam realnych rządów. Zmarł 11 września 1227 na redzie portu w Otranto, uczestnicząc w podjętej przez cesarza Fryderyka II wyprawie krzyżowej. Ciało przewieziono do Niemiec i złożono w klasztorze w Reinhardsbrunn. Ze względu wyjątkową pobożność zwano go ŚWIĘTYM, choć nigdy nie dostąpił formalnej kanonizacji.

Żoną Ludwika IV, landgraфа Turyngii i palatyna saskiego, została w 1221 (być może na zamku w Wartburgu opodal Eisenach):

ELŻBIETA, córka Andrzeja II, króla Węgier z dynastii Arpadów, i jego pierwszej żony Gertrudy, córki Bertolda VI (III), księcia Meranu oraz hrabiego Andechs. Urodziła się w 1207 (może w Saros-Patak lub Bratysławie). Po śmierci męża, odsunięta od opieki nad synem, oddała się całkowicie duchowemu powołaniu. 24 marca 1228 przyjęła habit III. Zakonu Św. Franciszka w Marburgu. Zmarła wskutek wyczerpania 17 lub 18 listopada 1231 w klasztorze w Marburgu, gdzie spoczęła. 1 czerwca 1235 papież Grzegorz IX wyniósł ją na ołtarze, a jej szczątki przeniesiono do nowopowstałego kościoła jej imienia w Marburgu. W okresie reformacji relikwie św. Elżbiety zostały zniszczone.

Dochowali się trojga dzieci; jedyny syn HERMAN II (ur. 1222), od śmierci ojca landgraf turyngski pod regencją stryja, bohatera niniejszego biogramu, zmarł bezpotomnie w 1241, jak sądzą niektórzy historycy otruty z rozkazu Henryka Raspe.

- 3 HERMAN. Urodził się ok. 1202 lub nieco wcześniej, przed 1200, co czyniłoby go najstarszym synem Hermana I. Zmarł 31 grudnia 1216 w Eisenach i spoczął zapewne w klasztorze św. Katarzyny, gdzie niebawem złożono ciało jego ojca.
- 4 AGNIESZKA. Urodziła się ok. 1204. Jej mężem został (29.11?) 1225 w Norymberdze HENRYK OKRUTNY, książę austriacki (ur. 1208, zm. 29.11.1228), syn Luitpolda (Leopolda) VI Sławnego, księcia Austrii i Styrii z dynastii Babenbergów, oraz jego żony Teodory, Greczynki, określanej w źródłach „córka króla Grecji”, będącej być może wnuczką po kądzieli cesarza Izaaka II Angelosa, ewentualnie jego córką lub potomkiem jego syna Jana. W tym samym dniu starsza siostra Henryka, Małgorzata, poślubiła syna cesarza Fryderyka II, króla Henryka (VII) (zob. w biogr. cesarza). Agnieszka i Henryk dochowali się córki. Drugim mężem Agnieszki został w 1229 ALBRECHT I, książę saski na Wittenberdze od 1212 (ur. ok. 1175, zm. 27.9–7.11.1260 lub 8.11.1261), wdowiec po Agnieszce, księżniczce austriackiej, syn księcia saskiego Bernarda III z dynastii askańskiej i poślubionej mu Judyty, córki Mieszka III Starego, księcia krakowskiego i wielkopolskiego. Urodziła mu dwie lub trzy córki. Zmarła przed 1247 i spoczęła u franciszkanów w Wittenberdze. Po jej śmierci książę Albrecht ożenił się po raz trzeci Heleną, księżniczką brunszwicką, wdową po landgrafie Turyngii Hermanie II (szczegóły zob. dalej).
- 5 KONRAD. Urodził się ok. 1206–07. W 1231 uzyskał godność landgraфа heskiego na Gudensbergu, którą porzucił wstępując do Krzyżaków. Stało się to 18 listopada 1234 w Marburgu. Między połową czerwca 1239 a 2 kwietnia 1240 (zapewne latem 1239) na posiedzeniu kapituły generalnej w Marburgu został wybrany wielkim mistrzem. Zmarł 24 listopada 1240 podczas jednej z misji dyplomatycznych w Rzymie. Jego ciało przewieziono do Niemiec i złożono w kościele św. Elżbiety w Marburgu.

Siostry przyrodnie (dzieci Hermana I z pierwszego małżeństwa) (1–2):

- 1 JUTTA. Urodziła się zapewne ok. 1183, a w 1194 wydano ją za DYTRYKA zwanego STRAPIONYM, hrabiego Weißenfels od 1190, margrabiego Miśni (namiestnika Marchii) z nominacji cesarza Henryka VI w 1197, pana Łużyc Dolnych, Groitzsch i Eilenburga od 1210 (zm. 17.02.1221), syna Ottona Bogatego, margrabiego Miśni, potomka dynastii Wettynów, oraz jego żony Jadwigi, córki Albrechta I Niedźwiedzia, margrabiego brandenburskiego. Owocem tego mariażu było kilkoro dzieci. Drugim mężem owdowiałej Jutty został poślubiony 3 stycznia 1223 w Lipsku POPPO VII, hrabia Hennebergu (zm. 21.08.1245), syn hrabiego Poppona VI oraz jego żony Zofii, córki Bertolda II, hrabiego Andechs, margrabiego Istrii. Był on wcześniej żonaty i miał kilkoro dzieci, z Juttą dochował się natomiast czworga lub pięciorga potomków, w tym Hermana I, hrabiego Hennebergu, małżonka Małgorzaty Holenderskiej, siostry antykróla Wilhelma (zob. biogr. Wilhelma Holenderskiego). Jutta zmarła dnia 6 sierpnia 1235 w Schleusingen.
- 2 JADWIGA. Urodzona w końcu lat 80. lub z początkiem 90. XII w., przed 10 maja 1211 poślubiła ALBRECHTA I, hrabiego Orlamünde od 1206, hrabiego Nordalbingien w latach 1207–17 oraz hrabiego Holsztynu o 1208 (ur. 1183, zm. 18.12.1244), syna Zygryfryda III, hrabiego Orlamünde, oraz Zofii, córki Waldemara I Wielkiego, króla Danii. Małżeństwo to pozostało bezdzietne. Zmarła w 1247.

*

Urodził się ok. 1201 lub ok. 1204 jako drugi syn landgraфа Hermana I. Po śmierci starszego brata Ludwika (1227) odsunął z dworu szwagierkę i objął rządy opiekuńcze w imieniu małoletniego bratanka, Hermana. Po jego zgładzeniu z początkiem 1241 został landgrafem Turyngii jako HENRYK RASPE IV. Na zjeździe książąt Rzeszy we Frankfurcie w 1242 otrzymał od cesarza Fryderyka II urząd prokuratora (namiestnika) Niemiec. Wkrótce jednak, za namową papieża, przeszedł do wrogiego cesarzowi obozu i w zamian za obiecane przywileje zgodził się wystąpić w roli anty-

króla. 22 maja 1246 w Veitshöchheim koło Würzburga, głosami trzech nadreńskich arcybiskupów: Moguncji, Trewiru i Kolonii (E.W. Wies wymienia wśród elektorów także biskupów Strasburga, Metz i Spiry) oraz swoim własnym jako landgraфа turyngskiego, został wybrany królem rzymskim. 5 sierpnia 1246 pod Frankfurtem, przy pomocy wojsk papieskich, pokonał wojska cesarskiego syna, króla Konrada IV. Wyczerpany trudami wojaczki, zachorował podczas oblężenia Norymbergii w styczniu 1247 i zmarł 16 lub 19 lutego 1247 w zamku Wartburg. Został pochowany klasztorze pw. św. Katarzyny w Eisenach, zaś jego serce złożono w tamtejszym klasztorze dominikanów. Na nim wygaśł ród Ludowingów.

Małżonki Henryka Raspe:

1. Poślubiona przed 16 maja 1228:

ELŻBIETA BRANDENBURSKA

Była córką Albrechta II, margrabiego brandenburskiego z dynastii askańskiej, oraz jego żony Matyldy, córki Konrada II, margrabiego Łużyc Dolnych. Urodziła się w latach 1207–16, a zmarła w 1231 (latem 1237?).

2. Poślubiona w lutym 1238 w Wiener Neustadt pod Wiedniem:

GERTRUDA AUSTRIACKA

Jej rodzicami byli Luitpold (Leopold) VI Sławny, książę Austrii i Styrii z dynastii Babenbergów, i poślubiona mu Teodora, Greczynka, być może wnuczka po kądzieli cesarza Bizancjum Izaaka II Angelosa, ewentualnie jego córka lub potomek jego syna Jana; starsza siostra Gertrudy, Małgorzata, była od 1225 małżonką króla Henryka (VII), syna cesarza Fryderyka II, zaś starszy brat Henryk poślubił siostrę Henryka Raspe, Agnieszkę. Gertruda urodziła się ok. 1210–15, zmarła zaś w 1241.

3. Poślubiona w 1241:

BEATRYCZE BRABANCKA

Była ona córką Henryka II, księcia Brabancji, i Marii, córki króla Filipa Szwabskiego (zob. jego biogr., s. 174). Urodziła się w 1225. Po śmierci Henryka, z którym nie miała dzieci, w listopadzie 1247 w Lowanium (Louvain) wyszła za mąż za WILHELMA III z DAM-

PIERRE, pana Courtrai, od śmierci ojca w 1231 pana Dampierre, od 1244 wspólnie z matką hrabiego Flandrii i Hainaut (ur. ok. 1224, zginął podczas turnieju w zamku Trazegnies 6.06.1251), syna Wilhelma II, pana Dampierre, i poślubionej mu Małgorzaty I, hrabiny Flandrii i Hainaut. Zmarła bezpotomnie 11 listopada 1298 i spoczęła u boku drugiego małżonka w opactwie w Marquette nieopodal Lille we Flandrii.

*

Ponieważ żaden z książąt Rzeszy nie zgłosił swojej kandydatury, rzymsko-niemiecki tron ofiarowano z woli papieża hrabiemu holenderskiemu Wilhelmowi.

WILHELM
HOLENDERSKI

1247-1254
1254-1256

Ojciec: FLORENCJUSZ (FLORIS) IV

Był on najstarszym synem Wilhelma I, hrabiego Holandii, potomka pierwszej dynastii holenderskiej, i jego pierwszej żony Adelajdy, córki Ottona I, hrabiego Geldrii. Urodził się 24 czerwca 1210 a 5 grudnia 1214 został przez ojca ożeniony z Matyldą Brabancką. Po śmierci ojca w 1222 lub 1223 został hrabią Holandii (początkowo pod kuratelą wuja, księcia Brabancji). Udało mu się objąć także rządy nad Zelandią, gdzie jednak musiał uznać lenną zwierzchność hrabiego Flandrii. Zginął 19 lipca 1234 podczas turnieju we Francji – w Noyon lub w Corbie. Zwłoki przewieziono do Holandii i złożono w opactwie w Rijnsburgu (Rynsburg).

Matka: MATYLDA BRABANCKA

Była ona córką Henryka I Walecznego, księcia Brabancji, i jego żony Matyldy, córki Macieja Lotaryńskiego, hrabiego Boulogne-sur-Mer; jej starsza siostra Maria była żoną cesarza Ottona IV, a następnie ojca męża Matyldy, hrabiego Wilhelma I (zob. biogr. cesarza Ottona IV). Urodziła się ok. 1200. Pierwszym jej mężem był poślubiony w końcu listopada 1212 w kaplicy Karola Wielkiego w katedrze akwizgrańskiej HENRYK II (VI) MŁODSZY, palatyn reński od 1212 lub 1213 (ur. ok. 1196–97, zm. 1214, wedle różnych przekazów 14 lub 25 kwietnia albo 1 maja), syn Henryka I (V) Hallowerskiego, palatyna reńskiego, brata cesarza Ottona IV (zob. jego biogr., s. 179); nie mieli dzieci. Zmarła 21 lub 22 grudnia 1267 i została pochowana w cysterskim klasztorze w Loosduinen.

Rodzeństwo (1–4):

- 1 ADELAJDA (ALEIDA). Urodziła się ok. 1222–26, a 9 października 1246 odbył się jej ślub z JANEM I z AVESNES, hrabią Hainaut od 1246 (ur.

1218, zm. 1257), synem Burcharda z Avesnes, pana Eltroen, i jego żony Małgorzaty II, hrabiny Flandrii i Hainaut. Dochowali się liczne go potomstwa. Po śmierci młodszego brata Florencjusza w 1258 Adelajda została regentką (nosiła oficjalny tytuł strażniczki) Holandii i Zelandii w imieniu bratanka, syna antykróla Henryka Raspe, Florencjusza V – urząd sprawowała do 1263, kiedy to pozbawił ją władzy Otto II, hrabia Geldrii. W 1277 wycofała się do Hainaut. Zmarła między 1 marca a 7 kwietnia 1284 i spoczęła w opactwie w Valenciennes.

- 2 FLORENCJUSZ (FLORIS). Urodził się ok. 1228. Podczas nieobecności brata kilkukrotnie sprawował w jego imieniu rządu jako strażnik Holandii i Zelandii, a po śmierci Henryka Raspe w 1256 objął regencję w imieniu bratanka, Florencjusza V. Zginął podczas turnieju 26 marca 1258 w Antwerpii i został pochowany w Middleburgu. Nie założył rodziny.
- 3 MAŁGORZATA. Urodziła się ok. 1230. Jej mężem został HERMAN I, hrabia Hennebergu (zm. Aschach 18.12.1290), syn Poppona VII, hrabiego Hennebergu, i Jutty z Turyngii, przyrodniej siostry antykróla Henryka Raspe (zob. w jego biogr.). Dochowali się trojga znanych nauce dzieci. Małgorzata zmarła 26 marca 1277 i spoczęła w Losduinen.
- 4 RYSZARDA. Zmarła w nieznanym czasie po 28 stycznia 1256.

*

Urodził się w 1227 lub w lutym 1228 w 's-Hertogenbosch i po niespodziewanej śmierci ojca (1234) został hrabią Holandii jako WILHELM II; z racji na jego nieletniość rządu regencyjne w Holandii w latach 1234–39 sprawowali jego stryjowie, Wilhelm oraz biskup Utrechtu Otto. Po nagłej śmierci Henryka Raspe, wierni papieżowi arcybiskupi Moguncji, Trewiru i Kolonii, wspierani przez księcia Henryka II z Brabancji, zebrali się w Worringen i 3 października 1247 wybrali Wilhelma królem rzymskim. Początkowo jego panowanie ograniczało się jedynie do obszaru nadreńskich biskupstw Moguncji, Trewiru i Kolonii, jednak przy wsparciu finansowym ze strony papieża udało mu się zdobyć Akwizgran i 1 listopada 1248 dopełnić koronacji w kaplicy Karola Wielkiego. Dzięki małżeństwu z Elżbietą Brunszwicką w 1252 królewski autorytet Wilhelma został uznany przez książąt z północy Rzeszy, a po śmierci króla Konrada IV (kolejny biogr.) w 1254 jego władzę uznano powszechnie całych w Niemczech. Poległ w bitwie z Fryzjczykami 28 stycznia 1256 pod Hoogwoud i znalazł spoczynek w kościele klasztornym premonstratensów w Middelburgu.

Małżonka króla Wilhelma:

Poślubiona 25 stycznia 1251 w katedrze św. Błażeja w Brunszwiku:

ELŻBIETA BRUNSZWICKA

Była córką Ottona Dziecię, księcia brunszwicko-lüneburskiego (zob. biogr. cesarza Ottona IV, s. 180). Urodzona ok. 1235, zmarła 27 maja 1266 i została pochowana u boku męża w Middelburgu.

Potomstwo króla Wilhelma:

Dzieci małżeńskie (1–2):

- 1 FLORENCJUSZ (FLORIS) V. Ze względu na opiekę, jaką otaczał swoich poddanych, zwłaszcza wieśniaków, zwano go BOGIEM CHŁOPÓW. Urodził się w 1254 i po śmierci ojca w 1256 został hrabią Holandii i Zelandii. Rządy regencyjne w imieniu małoletniego hrabiego sprawował jego stryj i imiennik (w latach 1256–58), następnie ciotka Adelajda (w latach 1258–63) oraz kuzyn Otto II z Geldrii (od usunięcia Adelajdy w 1263); w lipcu 1266 Florencjusz V został ogłoszony pełnoletnim i przejął osobiste rządy. W holenderskiej historii zapisał się jako jeden z najwybitniejszych władców. Został zamordowany z podszczenia króla Anglii Edwarda I i swojego teścia, hrabiego Flandrii, 26–27 czerwca 1296 na zamku w Muiden. Ciało hrabiego złożono w opactwie benedyktynek w Rijnsburgu.

Żoną Florencjusza (Florisa) V została ok. 1270:

BEATRYCZE, córka Gwidona z Dampierre, hrabiego Flandrii i margrabiego Namur, oraz jego pierwszej żony Matyldy, dziedziczki Béthune, córki Roberta VII z Béthune. Urodziła się ok. 1260, a zmarła 5 marca 1291 w Hadze i spoczęła w klasztorze benedyktynek w Rijnsburgu.

Owoce tego małżeństwa były liczne dzieci; jedyny syn Jan I, hrabia Holandii i Zelandii, zmarł bezpotomnie w 1298 i na nim wygasła pierwsza dynastia holenderska. Florencjusz V dochował się także licznych bastardów; potomkowie jednego z nich, Wita, panowie Haamstede i Moermont wymarli w XVII w.

- 2 ? MATYLDA (MECHTYLDA). Prawdopodobnie zmarła ona młodo, po śmierci ojca w 1256.

Bastard króla Wilhelma:

Z nieznaną kobietą:

1 DYTRYK (DIRK). Komtur krzyżacki w Utrechcie. Zmarł ok. 1312.

*

Dwa lata przed Wilhelmem zmarł król Konrad IV, syn cesarza Fryderyka II i jak się okazało ostatni przedstawiciel Staufów na niemieckim tronie.

KONRAD IV

1250-1254

Ojciec: FRYDERYK II → s. 184

Matka: IZABELA Z BRIENNE → s. 185

Rodzeństwo: BIOGR. FRYDERYKA II

*

Urodził się 25 kwietnia 1228 w pałacu w Andrii i po zmarłej rychło (w maju 1228) matce odziedziczył tron jerozolimski jako KONRAD II. Do 1235 przebywał w południowych Włoszech. Na sejmie Rzeszy w lutym 1237 w Wiedniu został z woli ojca wybrany królem rzymskim; otrzymał również stary staufijski tytuł księcia Szwabii (KONRAD III). Jego elekcja została potwierdzona przez sejm Rzeszy w Spirze w lipcu 1237 – nosił odtąd oficjalny tytuł „wybranego króla Rzymian” (nie był koronowany). Rozproszenie zwolenników dynastii po śmierci cesarza w 1250 zmusiło Konrada do opuszczenia Niemiec i udania się do Królestwa Sycylii, którego koronę odziedziczył jako KONRAD I na mocy testamentu ojca; w 1252 przybył do Apulii, a rok później zajął Neapol. W 1254 został obłożony klątwą papieską. Zmarł na malarię lub dyzenterię 21 maja 1254 w obozie wojskowym pod Lavello podczas przygotowań do powrotu do Niemiec. Jego zwłoki przewieziono początkowo do Palermo lub Mesyny, podczas gdy zabalsamowane serce i trzewia króla złożono w katedrze w Melfi. Ostatecznie w 1259 szczątki Konrada IV pochowano w katedrze w Mesynie.

Małżonka Konrada IV

Poślubiona 1 września 1246 w Vohburgu koło Ingolstadt:

ELŻBIETA BAWARSKA

Była córką Ottona II Dostojnego, księcia Bawarii z dynastii Wittelsbachów, oraz Agnieszki, córki Henryka I (V) Hanowerskiego,

palatyna reńskiego, brata Ottona IV (s. 179); jej nieznaną z imienia starszą siostrą była wcześniej zaręczona z Konradem, zmarła jednak przed ślubem. Elżbieta urodziła się zapewne ok. 1230–31. Po śmierci Konrada IV, 6 października 1259 w Monachium poślubiła MEINHARDA II, hrabiego Tyrolu od 1259, hrabiego Gorycji (MEINHARD IV) w latach 1259–67 oraz księcia Karyntii (w różnych opracowaniach MEINHARD II lub I) od 1286 (ur. ok. 1238, zm. Greisenbach (Greifenburg) 1.II.1295), syna Meinharda I (III), hrabiego Tyrolu i Gorycji z dynastii Meinhardynów, i jego żony Adelajdy, dziedziczki Tyrolu, córki hrabiego Adalberta (Albrechta) III (IV). Dochowali się sześciorga dzieci; najstarsza córka ELŻBIETA TYROLSKA poślubiła króla Albrechta I, drugiego Habsburga na niemieckim tronie (zob. kolejny rozdział). Elżbieta Bawarska zmarła dnia 9 października 1273 na zamku w Gojen i została pochowana w ufundowanym wspólnie z drugim mężem klasztorze cysterek w Stams w Tyrolu.

Potomstwo Konrada IV (1–2):

Syn małżeński:

- 1 KONRAD (KONRADYN). Urodził się on 25 marca 1252 w zamku Wolfstein opodal Landshut. Na chrzcie otrzymał imię Konrad, ale w historiografii utrwaliło się zdrobnienie KONRADYN czyli „Konradek”; zwano go także KONRADEM MŁODYM oraz KONRADEM DZIECIĘ. Po śmierci ojca (1254) odziedziczył tytuł księcia Szwabii (KONRAD IV) oraz trony Sycylii (KONRAD II) i Jerozolimy (KONRAD III). Na Sycylii regentem na czas małoletności Konradyna ogłosił się jego stryj Manfred, bastard cesarza Fryderyka II, który w 1258 sam sięgnął po koronę (zob. s. 194). 18 listopada 1267 Konradyn został ekskomunikowany przez Klemensa IV, a 5 kwietnia 1268 papież ogłosił jego detronizację w królestwie Jerozolimy. 23 sierpnia tego roku podczas bitwy w dolinie Tagliacozzo w Abruzzach dostał się do niewoli Karola Andegaweńskiego i po krótkim procesie został skazany na karę śmierci. Ścięto go 29 października 1268 na neapolitańskim placu Campo Moricinio (dziś Piazza del Mercato). Zwłoki złożono początkowo bez żadnej ceremonii w pobliżu miejsca kaźni; za rządów króla Karola II Kulawego szczątki Konradyna

przeniesiono do neapolitańskiego kościoła Santa Maria del Carmine. Pominąwszy naturalne potomstwo cesarza Fryderyka II, był ostatnim potomkiem dynastii Staufów.

Bastard Konrada IV:

- 2 KONRADYN. Urodził się ok. 1252 we Włoszech. W 1269 w Lucerze został wraz ze swoją nieznaną matką powieszony z rozkazu Karola Andegaweńskiego.

*

Wraz ze śmiercią Konrada i jego syna upadły w Niemczech rządy dynastii Staufów. Gdy dwa lata później zmarł król Wilhelm Holenderski (poprzedni biogr.), w wyniku podwójnej elekcji obrano jednocześnie księcia angielskiego Ryszarda z Kornwalii i Alfonsa Mądrego, króla Kastylji (zostaną im poświęcone kolejny biogr.). Obaj elekci nie dysponowali jednak odpowiednimi siłami aby interweniować na swą korzyść w Rzeszy. Anglik przebywał tam przez krótki czas w 1257, Kastyljczyk zaś najprawdopodobniej nigdy nawet się tam nie pojawił.

Rozpocząło się Wielkie Bezkrólewie.

RYSZARD
Z KORNWALII

1257-1272

ALFONS
KASTYLIJSKI

1257-1275

RYSZARD Z KORNWALII

Ojciec: JAN BEZ ZIEMI

Najbardziej znany przydomek Jana jest mu współczesny i nawiązywał do początkowego braku uposażenia księcia w kontynentalnej części imperium Plantagenetów; zwano go również MIĘKKIM MIECZEM (przydomek tłumaczony także jako MIĘKKIE SŁOWO), co można odczytywać jako „ustępliwy”. Urodził się 24 grudnia 1166 lub 1167 w pałacu Beaumont w Oksfordzie jako najmłodszy syn Henryka II, króla Anglii, księcia Normandii i hrabiego Andegawenii z dynastii Plantagenetów (Gâtinais), i jego żony Eleonory, księżnej Akwitanii. W 1177 ojciec mianował go lordem (królem) Irlandii i w 1189 kreował hrabią Mortain. Od 29 sierpnia tegoż roku Jan dzierżył *de iure uxoris* tytuł earla Gloucester, który po rozwodzie w 1199 przekazał siostrzeńcowi żony. Po śmierci starszego brata, Ryszarda I Lwie Serce (wiosna 1199), koronował się 27 maja 1199 w opactwie Westminsterskim; ponowna sakra miała miejsce 8 października 1200 także w Westminsterze. Na mocy pokoju zawartego z królem francuskim Filipem II w 1206 utracił większość posiadłości kontynentalnych z Normandią i Andegawenią, a w 1207, wskutek zatargu z papieżem, został obłożony klątwą, Anglia zaś interdyktem. Ekskomunikę zdjęto w 1213, kiedy król ukorzył się przed legatem papieskim i oficjalnie oddał wszystkie ziemie pod opiekę Stolicy Apostolskiej. Zmarł 18 lub 19 października 1216 w zamku Newark na nieustaloną „gorączkę”. Najbardziej prawdopodobną przyczyną śmierci wydaje się dyzenteria, podejrzewano jednak otrucie. Znalazł spoczynek w katedrze w Worcester.

29 sierpnia 1189 w zamku Marlborough pojął za żonę IZABELĘ (HAWIZĘ), hrabinę Gloucester (ur. przed 1176, zm. 14.10 lub ok. 18.11.1217), córkę Wilhelma FitzRoberta, earla Gloucester; nie dochowali się dzieci i małżeństwo unieważniono przed 30 sierpnia 1199 (Izabela dwukrotnie jeszcze wstępowała w związki małżeńskie). 24 sierpnia 1200 w katedrze św. Andrzeja w Bordeaux ożenił się z francuską hrabianką IZABELĄ Z ANGOULÊME.

Matka: IZABELA Z ANGOULÊME

Była córką Aymera I, hrabiego Angoulême z rodu Tailleferów, i jego żony Alicji, córka Piotra I Francuskiego, pana Courtenay. Urodziła się ok. 1187. Jej koronacja na królową małżonkę miała miejsce 8 października 1200 w opactwie Westminsterskim. Latem 1202 odziedziczyła po ojcu hrabstwo Angoulême, ale formalnie zostało jej ono przyznane dopiero w 1206. Po śmierci Jana, między 10 marca a 22 maja 1220, poślubiła HUGONA X DE LUSIGNAN zwanego BRUNATNYM (LE BRUN), pana Lusignan i hrabiego Marchii (La Marche) od 1219, hrabiego Angoulême z tytułu praw żony (de iure uxoris) od 1220 (ur. przed 1188, zapewne ok. 1183, zm. Damietta, Egipt ok. 6.06.1249), któremu urodziła liczne dzieci. Oskarżona o próbę otrucia króla Francji, w 1244 schroniła się w Fontevraud, gdzie zmarła 31 maja 1246 i gdzie także spoczęła.

Rodzeństwo (1–4):

- 1 HENRYK III. Urodził się 1 października 1207 w zamku Windsor. Po śmierci ojca został królem Anglii, lordem Irlandii, księciem Akwitanii oraz tytularnym księciem Normandii. Sakra Henryka miała miejsce 28 października 1216 w katedrze w Gloucester, jako że Londyn i pobliski Westminster zostały opanowane przez zbuntowanych baronów, a ceremonii dopełniono diademem królowej matki, gdyż właściwe insygnia utoneły. Do czasu osiągnięcia pełnoletniości w 1223 pozostawał pod regencją, w pierw Wilhelma Marshalla, earla Pembroke, a później justycjariusza Huberta de Burgh. Powtórna koronacja Henryka odbyła się 17 maja 1220 w opactwie Westminsterskim. Na mocy traktatu paryskiego, podpisanego 14 grudnia 1259, formalnie zrezygnował na rzecz Francji z Normandii i Andegawenii, zachowując jedynie część Akwitanii (Gaskonię). W 1265 przekazał faktyczną władzę najstarszemu synowi Edwardowi, sam natomiast wycofał się z życia publicznego. Zmarł 16 listopada 1272 w pałacu Westminster-skim i został pochowany w opactwie Westminster.

Małżonka Henryka III:

Poślubiona 14 stycznia 1236 w katedrze w Canterbury:

ELEONORA, córka Rajmunda Berengara IV, hrabiego Prowansji z dynastii barcelońskiej (z Urgel), i jego żony Beatrycze, córki Tomasza I, hrabiego Sabaudii, Susy, Turynu i Maurienne; jej młodszą siostrą była Sancha, druga żona Ryszarda z Kornwalii. Urodziła się między 1217 a 1226, zapewne w 1223, w Aix-en-Provence. 19 lub 20 stycznia 1236 w opactwie Westminsterskim została koronowana na królową małżonkę. Po śmierci męża przywdziała habit w opactwie Amesbury, dawniej benedyktyńskim, w 1177 przekształconym na klasztor wedle reguły Fontevraud. Tam zmarła 24–25 czerwca 1291 i tam również spoczęła, natomiast jej serce złożono u franciszkanów w Londynie.

Potomkowie Henryka III panowali w Anglii w linii prostej do 1399, a w liniach bocznych (linie Lancasterów i Yorków) do 1485.

- 2 JOANNA. Urodziła się 22 lipca 1210 (lub, co mniej prawdopodobne, w 1203 w Normandii), a 18 lub 25 czerwca 1221 w katedrze św. Piotra w Yorku poślubiła ALEKSANDRA II, króla Szkocji od 1214 (ur. Haddington 24.08.1198, zm. wyspa Kerrera (Kerrara), zatoka Oban 6.07.1249), syna Wilhelma Lwa, króla Szkocji z dynastii Dunkeldów (Canmore), i jego żony Ermengardy, córki Ryszarda I, wicehrabiego Beaumont. Zmarła 4, 5 lub 12 marca 1238 w Havering-atte-Bower i została pochowana w opactwie cysterek w Tarrant Crawford. Małżeństwo to pozostało bezdzietne, owdowiały Aleksander ożenił się z Marią, córką Enguerranda III de Coucy, która urodziła jego jedyne syna.
- 3 IZABELA, trzecia małżonka cesarza FRYDERYKA II (zob. jego biogr.).
- 4 ELEONORA. Urodziła się w 1215, a 23 kwietnia 1224 została wydana za WILHELMA MARSHAŁA, earla Pembroke oraz dziedzicznego marszałka (Master Marshal) Anglii od 1219 (ur. Normandia ok. 1190, zm. Fawley 6 IV 1231), syna Wilhelma Marshała, earla Pembroke i regenta Anglii, i jego żony Izabeli de Clare, hrabiny Pembroke, córki Ryszarda de Clare, earla Pembroke; jego młodszą siostrą była Izabela, pierwsza żona Ryszarda z Kornwalii (zob. dalej). Po śmierci Wilhelma, z którym nie miała dzieci, Eleonora złożyła śluby czystości, jednak siedem lat później 7 stycznia 1238 w królewskiej kaplicy pałacu Westminsterskiego poślubiła potajemnie SZYMONA DE MONTFORT, earla Leicester i wielkiego stewarda Anglii od 1218, przywódcę buntu baronów przeciwko Henrykowi III, w 1264 kreowanego earlem Chester (ur. 1208, poległ pod Evesham 4.08.1265), syna Szymona de Montfort (Montort-l'Amoury), earla Leicester, słynnego krzyżowca, i jego żony Alicji, córki Burcharda IV, pana Montmorency. Z małżeństwa tego przyszły

na świat liczne dzieci. Po śmierci męża Eleonora przeniosła się do Francji i przywdziała habit mniszki w opactwie w Montargis, gdzie zmarła 19 czerwca 1282 i gdzie także znalazła spoczynek.

*

Urodził się 5 stycznia 1209 na zamku w Winchesterze. 30 maja 1227 uzyskał od starszego brata Henryka tytuł earla Kornwalii. Przed 14 sierpnia 1225 został desygnowany na hrabiego Ponthieu (Poitou?). Po raz pierwszy został tak określony w dokumencie datowanym na 21 sierpnia 1227, lecz w 1243 zrezygnował z tytułu. 13 stycznia 1257 we Frankfurcie nad Menem tzw. partia angielska z arcybiskupem Kolonii i księciem bawarskim na czele dokonała wyboru Ryszarda na tron rzymski (niemiecki); swojego poparcia udzielił mu także potężny król czeski, Przemysław Ottokar II. Sakra Ryszarda odbyła się 17 maja 1257 w kaplicy pałacowej Karola Wielkiego w obrębie katedry akwizgrańskiej. Odwiedzał on jednak Niemcy sporadycznie, a jego królewski autorytet był tam w istocie niewielki. Podczas rebelii angielskich moźnych przeciwko Henrykowi III (tzw. druga wojna baronów) w 1264 pod Lewes dostał się do niewoli Szymona de Montfort, skąd został wypuszczony po ponad roku, we wrześniu 1265. Zmarł 2 kwietnia 1272 w zamku Berkhamstead i znalazł spoczynek w swojej fundacji u cystersów w Hailes (Hayles) nieopodal Winchcombe, rozwiązany w dobie reformacji w 1539.

Małżonki Ryszarda z Kornwalii:

1. Poślubiona 13 lub 30 marca 1231 w kościele pw. Marii Dziewicy w Fawley:

IZABELA MARSHAL

Była córką Wilhelma Marshala, earla Pembroke, i jego żony Izabeli de Clare, hrabiny Pembroke, córki Ryszarda de Clare, earla Pembroke. Urodziła się 9 października 1200 w walijskim zamku Pembroke. Pierwszym jej mężem był poślubiony 9 października 1214 lub w 1217 GILBERT DE CLARE, earl Hertford od 1217, earl Gloucester od rezygnacji ciotki Izabeli, pierwszej żony króla Jana, w listopadzie tego roku (ur. ok. 1180, zm. Penrose, Bretania 25.10.1230), syn Ryszarda de Clare, earla Hertford, oraz jego żony Amicie, córki Wilhelma FitzRoberta, earla Gloucester. Z małżeń-

stwa z Izabelą Marshal dochował się kilkorga dzieci; zmarła ona na żółtaczkę poporodową 15 lub 17 stycznia 1240 w zamku Berkhamstead. Pochowano ją w opactwie cysterskim Beaulieu koło Winchesteru, rozwiązany w 1539.

2. Poślubiona 23 listopada 1243 w opactwie Westminsterskim:

SANCHA (SANCJA) Z PROWANSJI

Była córką hrabiego Prowansji Rajmunda Berengara IV, potomka dynastii barcelońskiej (z Urgel), i jego żony Beatrycze, córki Tomasza I, hrabiego Sabaudii, Susy, Turynu i Maurienne; jej siostrą była królowa Eleonora, żona Henryka III (zob. s. 216). Urodziła się ok. 1225 w Aix-en-Provence, a 17 maja 1257 w katedrze w Akwizgranie ukoronowano ją wraz z mężem na królową rzymską. Zmarła 5 lub 9 listopada 1261 w zamku Berkhamstead i spoczęła u cystersów w Hailes (Hayles) pod Winchcombe.

3. Poślubiona 16 czerwca 1269 w kolegiacie w Kaiserslautern:

BEATRYCZE Z FALKENBURGA

Była ona córką Dirka (Dytryka) II, hrabiego (pana) Falkenburga (Valkenburga), i jego pierwszej żony Berty, córki Walrama van Limburg, pana Montjoie (lub też Joanny van Loon). Urodziła się ok. 1253 zapewne w zamku Falkenburg, zmarła zaś 17 października 1277. Spoczywa w klasztorze franciszkanów w Oksfordzie, rozwiązany za Henryka VIII i stanowiącym obecnie część oksfordzkiego uniwersytetu.

Dzieci z pierwszego małżeństwa (1–4):

- 1 JAN. Urodził się 31 stycznia lub 2 lutego 1232 w Marlow-on-Thames, gdzie umarł 22–23 września 1233. Został pochowany w klasztorze benedyktynów w Reading, rozwiązany w 1538 w dobie reformacji.
- 2 IZABELA. Urodziła się 9 września 1233 w Marlow-on-Thames i tam również zmarła 10 października następnego roku. Pochowano ją u boku starszego brata w Reading.
- 3 HENRYK. Z uwagi na godność króla niemieckiego, dzierzoną przez jego ojca, zwany był ALEMAŃSKIM (ALEMAŃCZYKIEM). Urodził się 2, 4 lub 12 listopada 1235 w zamku Haughley. Brał udział w bitwie pod Lewes (1264), podczas której wraz z kró-

lem Ryszardem dostał się do niewoli Szymona de Montfort – odzyskał wolność w roku następnym. Został zabity podczas pobytu we Włoszech 13 marca 1271 w jednym z kościołów w Viterbo (św. Sylwestra, św. Wawrzyńca lub w katedrze św. Mikołaja) – mordu dokonali jego cioteczni bracia, Gwidon i Szymon de Montfort, w odwecie za śmierć ich ojca pod Evesham. Ciało Henryka odwieziono do Anglii i umieszczono w ufundowanym przez jego ojca opactwie cysterskim w Hailes (Hayles) koło Winchcombe, rozwiązany w XVI w.

Żoną Henryka Alemańskiego była poślubiona 5 lub 15 maja 1269 w zamku Windsor:

KONSTANCJA. Jej ojcem był Gaston VII de Moncada (Montcada), wicehrabia Béarnu, a matką jego pierwsza żona Mathe (Amata), córka Bosona de Marsan (Mastas), hrabiego Bigorre. Urodziła się w drugiej połowie lat 40. XIII w. i 23 marca 1260 w Calatayud w Aragonii poślubiła ALFONSA, infanta aragońskiego (ur. przed lutym 1228, zm. Calatayud 26.03.1260), syna Jakuba I Zdobywcy, króla Aragonii z dynastii barcelońskiej (z Urgel), i jego pierwszej żony Eleonory, infantki kastylijskiej, po matce wnuczki Henryka II. Po śmierci Henryka, między czerwcem a sierpniem 1269, została żoną AIMONA (AYMONA) II, hrabiego Genewy od 1265, wicehrabiego Marsan od 1279 (zm. 18.11.1280), syna Rudolfa, hrabiego Genewy, i poślubionej mu Marii de La Tour-du-Pin, pani Varey, córki Alberta III, pana La Tour-du-Pin; był on wcześniej żonaty z Agnieszką, córką Amadeusza, hrabiego Montbéliard, z którą miał kilkoro dzieci. Konstancja zmarła bezdzietnie 26 kwietnia 1310.

- 4 MIKOŁAJ. Urodził się 17 stycznia 1240 w zamku Berkhamstead, gdzie zmarł tego samego dnia. Został pochowany wraz z matką, która zmarła, dając mu życie, w opactwie cysterskim Beaulieu nieopodal Winchesteru, rozwiązany podczas reformacji w XVI w. i w późniejszym czasie zniszczonym.

Dzieci z drugiego małżeństwa (1–4):

- 1 ? CÓRKA (IMIĘ NIEZNANE). Dokument księcia Bawarii, Ludwika II Mocnego, wystawiony 26 listopada 1256, poświadcza jego zaręczyny z „bratanicą króla Anglii”, co miało przypieczętować

porozumienie obu władców, gwarantujące poparcie diuka bawarskiego dla starań Ryszarda o tron Rzeszy. Ze względów czasowych uważa się, że narzeczona Ludwika wywodziła się z drugiego małżeństwa Ryszarda. Mimo że księżę bawarski poparł kandydaturę Kornwalijszyka podczas elekcji w 1257, do zawarcia tego małżeństwa nie doszło.

- 2 RYSZARD. Urodził się w lipcu 1246 w zamku Wallingford, gdzie zmarł 15 sierpnia tego roku. Został pochowany w Grove Mile pod Londynem.
- 3 EDMUND. Na świat przyszedł 26 grudnia 1249 lub 5 grudnia 1250 w zamku Berkhamstead. 13 października 1272 został mianowany earlem Kornwalii. Wiernie służył swojemu stryjecznemu, a zarazem ciotecznemu bratu Edwardowi I; w 1279 został przez niego wyznaczony jednym z regentów Anglii na czas nieobecności władcy w kraju, a w latach 1282–84 dowodził wojskami Edwarda w Walii. Urząd regenta sprawował ponadto między majem 1286 a sierpniem 1289, w trakcie pobytu króla na kontynencie; po powrocie Edward obdarował go urzędem szeryfa Kornwalii. Zmarł po długiej chorobie 24–25 września lub 1 października 1300 w ufundowanym przez siebie opactwie braci pokutnych w Ashridge i został pochowany u boku rodziców w opactwie cysterskim w Hailes (Hayles) koło Winchcombe, rozwiązany podczas reformacji w 1539.

Żoną Edmunda została poślubiona 6 października 1272 w Ruislip Chapel, należącej do benedyktynów z Bec:

MAŁGORZATA, córka Ryszarda de Clare, earla Hertford i Gloucester, syna Izabeli Marshal (pierwszej żony Ryszarda z Kornwalii, ojca Edmunda) z jej pierwszego małżeństwa, oraz poślubionej mu Matyldy (Maud), córki Jana de Lacy, 1. earla Lincoln. Urodziła się między 1249 a 1250. Jej małżeństwo z Edmundem zakończyło się w lutym 1293 (lub między 1293 a 1294) rozwodem lub formalną separacją; pozostało bezdzietne. Zmarła w 1312 (przed 16 wrześniem tego roku) lub w lutym 1313. Została pochowana w benedyktyńskim opactwie pw. św. Piotra w Chertsey, rozwiązany podczas sekularyzacji angielskich klasztorów w XVI w.

4 ? RYSZARD. Mógł urodzić się ok. 1252, prawdopodobnie jest jednak mylony z nieślubnym synem króla Ryszarda z Kornwalii (zob. niżej). Zginął trafiony strzałą w głowę (31 marca?) 1296 w trakcie szturmowania twierdzy Berwick-upon-Tweed.

Bastardy Ryszarda z Kornwalii (1–5):

Z JOANNĄ DE VALLETORT, córką sir Waltera de Bath, szeryfa hrabstwa Devon w 1217, później żoną Aleksandra Okestona (z którym także miała syna):

1 RYSZARD DE CORNWALL. W 1280 otrzymał od swojego (przyrodniego) brata Edmunda dobra Thunnoch w Lincolnshire. Zmarł po tym czasie, być może poległ podczas oblężenia Berwick-upon-Tweed w 1296. Żoną Ryszarda de Cornwall była JOANNA, córka Jana, lorda St Owen. Ich potomkowie wygaśli w linii męskiej w pierwszej połowie XV w.

2 ? FILIP, książdz.

Z nieznanymi kobietami:

3 WALTER DE CORNWALL. Od swojego przyrodniego brata Edmunda otrzymał dobra Brannell. Ożenił się i miał syna. Zmarł w 1313. Jego potomkowie wygaśli po mieczu w końcu XIV w.

4 IZABELA DE CORNWALL. Poślubiła MAURYCEGO DE BERKELY i miała z nim potomstwo.

5 ? JOANNA DE CORNWALL. Poślubiła RYSZARDA DE CHAMPERNOUN i dochowała się z nim syna, a po owdowieniu została żoną sir Piotra de Fissacre.

ALFONS KASTYLIJSKI

Ojciec: FERDYNAND III

Urodził się w końcu (24?) czerwca lub między 30 lipca a 5 sierpnia 1201 nieopodal Salamanki jako najstarszy syn Alfonsa IX, króla Leónu i Galicji z dynastii burgundzkiej, i jego żony Berengarii (Berengueli), królowej Kastylii, córki króla Alfonsa VIII Szlachetnego. Po nagłej śmierci wuja, króla Henryka I, i zrzeczeniu się praw do korony przez matkę, królową Berengarię (1217), wstąpił na tron Kastylii, a po śmierci ojca (1230) odziedziczył ponadto León i Galicję, ostatecznie jednocząc owe królestwa z Kastylią. Odnosił wielkie sukcesy w walkach z muzułmanami: w 1236 zdobył królestwo (kalifat) Kordoby, w 1243 królestwo Murcji, w 1246 królestwo Jaénu, a w 1248 królestwo Sewilli. Po śmierci teścia

w 1239 odziedziczył francuskie hrabstwo Aumâle oraz baronie Montgomery i Noyelles-sur-Mer. Zmarł 30 lub 31 maja 1252 w nowo zdobyczej Sewilli i znalazł spoczynek w przerobionym na kościół meczecie, obecnej katedrze Santa María. Jako wzór chrześcijańskiego rycerza i władcy, 4 lutego 1671 został kanonizowany przez papieża Klemensa X (dniem świątecznym jest 30 maja).

Pierwszą żoną Ferdynanda III została 30 listopada 1219 w katedrze w Burgos (Hiszpania) ELŻBIETA SZWABSKA (zob. poniżej). Po jej śmierci ożenił się w 1237 w katedrze w Burgos z JOANNĄ z DAMMARTIN, hrabiną Ponthieu i Aumâle od 1239 (ur. 1208 lub ok. 1220, zm. Abbeville 15 lub 16.03.1279), córką Szymona z Dammartin, hrabiego Ponthieu i Aumâle, i jego drugiej żony Marii, hrabiny Ponthieu, córki Wilhelma Talvasa, hrabiego Ponthieu. Ich potomków, rodzeństwo przyrodnie Alfonsa, przedstawiono dalej.

Matka: ELŻBIETA-BEATRYCZE SZWABSKA

Była ona córką Filipa Szwabskiego (zob. jego biogr., s. 175). Urodziła się między marcem a majem 1205 w Norymberdze. W Kastylii zwano ją Beatrycze. Zmarła 5 lub 30 listopada 1235 w Toro i spoczęła w klasztorze cysterskim Santa María la Real, skąd w 1279 jej szczątki przeniesiono do katedry w Burgos.

Rodzeństwo:

Dzieci Ferdynanda III i Elżbiety-Beatrycze (1–9):

- 1 FRYDERYK. Urodził się w Guadalajarze w 1223, krótko przed dniem 15 września, jako drugi po Alfonsie syn Ferdynanda III i Elżbiety-Beatrycze Szwabskiej. Wychowywał się na dworze Fryderyka II; w 1240, powołując się na dziedziczne prawa matki, bezskutecznie starał się u cesarza o nadanie mu księstwa Szwabii. W 1248 ojciec przekazał mu Sanlúcar de Albaída, Gelves, Gizirat, Abualhinar, Alpechin, Cambullón, Brenes, Riazuela i La Algeba w Andaluzji. Poróżniony z bratem, od 1252 królem Kastylii, w 1255 został wygnany z ojczyzny; powrócił u schyłku 1271 i pogodził się z Alfonsem X. Zamieszany w kryzys dynastyczny, rozgorzały po śmierci infanta Ferdynanda de la Cerda (zob. s. 230), latem 1277 został z rozkazu króla aresztowany i osadzony w Burgos. Zmarł w tym samym roku, albo na skutek ciężkich warunków więzienia, albo potajemnie stracony. Pochowano go w klasztorze św. Trójcy w Burgos, skąd po zburzeniu zabudowań klasztornych w XIX w. prochy infanta przeniesiono do pobliskiego

opactwa Santa María la Real w Las Huelgas – nekropolii średnio-wiecznych władców kastylijskich.

Małżonki infanta Fryderyka:

1. Poślubiona w 1240 BEATRYCZE, córka Konrada de Malaspina i jego żony Adelajdy nieznannej filiacji; mieli córkę.
2. (?) (KATARZYNA?) KOMNENA DUKAINA, córka Nicefora I Komnena Dukasa, despoty Epiru, oraz jego pierwszej żony Anny Palaiologiny Kantakuzeny, siostrzenicy cesarza wschodniorzymskiego Michała VIII Paleologa. Urodziła się w 1258, zmarła zaś przed 1294.
Infant Fryderyk, poza wspomnianą córką z pierwszego małżeństwa, dochował się dwu bastardów.
- 2 FERDYNAND. Urodził się w 1225 w Cuenca. W 1243 ojciec ustanowił go gubernatorem Murcji i Molinaseca. Wczesną jesienią 1248 uczestniczył w zdobyciu Triany z rąk muzułmanów i wedle najpopularniejszej wersji zmarł krótko przed zajęciem Sewilli 23 listopada tego roku (niemniej niektóre źródła wzmiankują go żywym w 1255).
Nie ożenił się, lecz miał jednego znanego źródłom bastarda.
- 3 ELEONORA. Urodzona w 1225 lub 1226, zmarła w dzieciństwie.
- 4 BERENGARIA (BERENGUELA). Urodziła się w 1228. We wrześniu 1243 (wedle innych danych w 1241) przyjęła śluby w królewskim opactwie cysterek Santa María la Real w Las Huelgas koło Burgos, gdzie zmarła w 1279 i gdzie także spoczęła.
- 5 HENRYK zwany SENATOREM. Urodził się w 1230, przed dniem 10 marca. W 1244 został z nadania ojca panem Écija, Medellín, Dueñas, Atienza, Berlanga, Calatañazor i San Esteban de Gormaz, w 1248 uzyskał Morón, Cote i Silibar, a w 1255 zajął Arcos i Lebrija. W wyniku sporów z Alfonsem X, w 1255 został wygnany z Kastylii. Zaangażował się w wojnę o koronę Sycylii między Staufami i Andegawenami. Popierał początkowo Karola Andegaweńskiego i z jego polecenia w lipcu 1267 otrzymał od papieża urząd senatora rzymskiego, później jednak stanął po stronie Konradyna (zob. w biogr. Konrada IV). Był jednym z dowódców młodego Staufa w bitwie pod Tagliacozzo i w sierpniu 1268 dostał się do andegaweńskiej niewoli, w której spędził dwadzieścia lat. Odzyskał wolność w 1291 i w 1294 powrócił do ojczyzny, gdzie został opiekunem wnuka stryjecznego, nieletniego Ferdynanda IV. Zarządzał jako *adelantado mayor* marchią nadgraniczną w Andaluzji, w lutym 1302 złożył ów urząd, a w listopadzie Ferdynand IV mianował go wielkim ochmistrem dworu (*mayordomo mayor*). Zmarł 8 sierpnia 1303 w Roda i znalazł spoczynek w klasztorze św. Franciszka w Valladolid, zniszczonym w XIX w.

Żoną infanta Henryka została w 1299 lub 1300:

JOANNA NÚÑEZ DE LARA zwana LA PALOMILLA, pani Lerma, Villafranca, Dueñas, Fuente-Empudia, Torrelobatón i Herrera, córka Jana Núñez de Lara, pana Lara, i albo jego pierwszej żony Teresy Álvarez de Azagra, pani Albarracín, albo drugiej małżonki, Teresy Díaz de Haro. Po śmierci Henryka, z którym nie miała dzieci, w 1308 poślubiła jego kuzyna, infanta FERDYNANDA DE LA CERDA (zm. 1322); dochowali się czworga potomków. W 1315 odziedziczyła po bracie godność pani Lara i Vizcaya. Zmarła 12 czerwca 1351 w Palencji.

Infant Henryk dochował się dwojga dzieci pozamałżeńskich.

- 6 FILIP. Urodził się w lub ok. 1231. Ojciec przeznaczył dla niego karierę kościelną; był kanonikiem w Toledo, od 1243 sprawował urząd opata w Castrojeriz i Valladolid, od 1248 był opatem w Covarrubias. W 1245 został wybrany biskupem Osmy, a w 1249 arcybiskupem sewilskim. W 1258 (między 5 lutego a 10 kwietnia) z woli starszego brata Alfonsa zrezygnował ze sprawowanych godności kościelnych i otrzymał od króla seniorie Valdeporchena, Piedrahita i Valdecorneja. W latach 1268–73 stał na czele buntu możnych skierowanego przeciwko rządowi królewskiego brata. Zmarł 28 listopada 1274 i został pochowany u boku drugiej żony w kościele templariuszy Santa María la Blanca w Villalcázar de Sirga.

Małżonki infanta Filipa:

1. Poślubiona 31 marca 1258:

KRYSTYNA, córka Haakona IV Starego, króla Norwegii z dynastii Sverrego (z Vestfold), i jego żony Małgorzaty, córki Skulego Baards-sona, księcia norweskigo. Urodziła się w 1234 i w latach 1251–58 była zaręczona z księciem nowogrodzkim Wasylem Aleksandrowiczem, synem Aleksandra Newskiego, wielkiego księcia włodzimierskiego. Zmarła bezpotomnie w 1262 w Sewilli i spoczęła w klasztorze św. Kosmy i Damiana.

2. Poślubiona w 1263 lub 1264:

INES RODRÍGUEZ GIRÓN, córka Rodryga González, pana Frecilla, Cisenos i Autillo, wielkiego ochmistrza dworu Ferdynanda III, i jego drugiej żony Teresy López de Haro. Zmarła ok. 1265 i znalazła spoczynek w Villalcázar de Sirga.

3. Poślubiona przed 22 września 1269:

ELEONORA RODRÍGUEZ DE CASTRO, córka Rodryga Ponce de Castro, pana Cigales, Mucientes i Santa Olalla, i jego żony Eleonory González de Lara. Zmarła w 1275 po 27 kwietnia i spoczęła w klasztorze

cysterek Kalatrway w Amaya (San Felices de Amaya), który w XVI w. przeniesiono wraz z pochówkami do Burgos.

Owoce trzeciego małżeństwa infanta Filipa był syn jedynak, który odumarał wcześniej; dochował się on także kilku bastardów.

- 7 SANCHO (SANCJUSZ). Urodził się w 1233. Przeznaczony do kariery kościelnej, 11 marca 1251 został wybrany arcybiskupem Toledo (konsekrowany w 1259). Zmarł 27 października 1261 w Toledo i spoczął albo w klasztorze cysterek Santa María la Real w Las Huelgas koło Burgos, albo w katedrze toledońskiej.
- 8 MANUEL. Urodził się w 1234 w Carrión de los Condes. W 1248 (wedle innych danych w 1252) otrzymał od ojca seniorie Elche i Villena, 9 września 1258 starszy brat Alfons X mianował go porucznikiem (*alférez mayor*) Kastylii, a 25 kwietnia 1259 nadał mu włości Escalona, Santa Olalla, Peñafiel, Agreda, Roa i Cuéllar. W trakcie rebelii możnych przeciwko królowi w początku lat 70. Manuel był obok bratanka, Ferdynanda de la Cerda, jednym z mediatorów między Alfonssem X a zbuntowanymi baronami. W czerwcu 1275 złożył godność porucznika Kastylii. 26 kwietnia 1278 został desygnowany wielkim ochmistrem dworu (*mayordomo mayor*), z urzędu tego zrezygnował 13 lipca 1282 i w tym samym roku otrzymał od Sancha IV dobra Chinchilla, Aspe i Beas. Zarządzał także jako *adelantado mayor* nadgraniczną Murcją. Zmarł 25 grudnia 1283 w Peñafiel i znalazł spoczynek obok pierwszej żony w klasztorze św. Jakuba w Uclés.

Małżonki infanta Manuela:

1. Poślubiona w 1260 w Calatayud:

KONSTANCJA, córka Jakuba I Zdobywcy, króla Aragonii z dynastii barcelońskiej, i jego drugiej żony Jolanty, córki Andrzeja II, króla Węgier. Urodzona ok. 1240, a zmarła przed 1266 i została pochowana w klasztorze św. Jakuba w Uclés.

2. Poślubiona w 1274:

BEATRYCZE, córka Amadeusza IV, hrabiego Sabaudii, i jego drugiej żony Cecylii des Baux, córki Barrala, pana Baux, wdowa po Piotrze de Salins. panu Châtelbelin (zm. 1272–74). Urodzona ok. 1245, zmarła w Escalona w listopadzie 1290 lub 23 lutego 1292.

Z opisanych mariaży przyszło na świat kilkoro dzieci, infant Manuel dochował się także kilku bastardów.

- 9 MARIA. Urodziła się z początkiem 1235, a zmarła jesienią (w listopadzie?) tegoż roku i znalazła spoczynek w klasztorze pw. św. Izydora w Leónie.

Dzieci Ferdynanda III i Joanny z Dammartin (1–5):

- 1 FERDYNAND. Na świat przyszedł w 1238. W 1252 odziedziczył po ojcu jego francuskie włości: hrabstwo Aumâle oraz baronie Montgomery i Noyelles-sur-Mer, tytułował się także dziedzicem hrabstwa Ponthieu. Po śmierci ojca zamieszkał w swoich dobrach we Francji. Zmarł tam w nieznanym czasie po 1256 i zapewne przed 1264 lub nieco później, przed 25 lipca 1269.

Żoną infanta Ferdynanda została po 1256 we Francji:

LAURA z MONTFORT, pani Epernon, córka Amalryka VII z Montfort, pana Epernon, byłego księcia Narbony (Narbonne) i hrabiego Tuluzy, tytułującego się earlem Leicester, oraz poślubionej mu Beatrycze, córki Andrzeja Burgundzkiego, hrabiego Albon. Po śmierci Ferdynanda wyszła za mąż za HENRYKA DE GRANDPRÉ, pana Livry. Zmarła przed sierpniem 1270 i spoczęła w opactwie św. Antoniego w Paryżu. Ferdynand dochował się jedynaka, który odziedziczył Aumâle; linia jego potomków wygasła w połowie XIV w.

- 2 ELEONORA. Urodziła się w 1240 lub ok. 1245. Między 13 a 31 (zapewne 18) października 1254 w opactwie Las Huelgas koło Burgos wyszła za EDWARDA, earla Chester, króla Anglii i lorda Irlandii pod imieniem EDWARDA I od 1272 (ur. Westminster 17/18.06.1239, zm. Burgh-on-Sands 7.07.1307), syna Henryka III, króla Anglii z dynastii Plantagenetów (starszego brata Ryszarda z Kornwalii, zob. s. 216), i jego żony Eleonory, córki Rajmunda Berengara IV, hrabiego Prowansji. Koronacja Eleonory na królową angielską miała miejsce 19 sierpnia 1274 w opactwie Westminsterskim, natomiast w marcu 1279 odziedziczyła po matce hrabstwo Ponthieu. Zmarła w drodze do Lincoln 28 września 1290 w domu Ryszarda de Weston we wsi Harby na skutek „gorączki” – przypuszcza się, że mogła to być malaria, której nabawiła się podczas pobytu w Ziemi Świętej. Trzewia królowej złożono w katedrze w Lincoln, podczas gdy jej ciało i zabalsamowane serce przewieziono do Londynu, gdzie urna z sercem spoczęła w klasztorze dominikanów, a zwłoki złożono w opactwie Westminsterskim.
- 3 LUDWIK. Urodził się ok. 1242, z pewnością przed 1243. W 1253 starszy przyrodni brat Alfons nadał mu seniorie Marchena, Zuheros, Zuhered i Escañuela, natomiast od śmierci starszego brata (wyżej) tytułował się dziedzicem Ponthieu. Zmarł między 1269 a 20 kwietnia 1279. Żoną infanta Ludwika została JOANNA GÓMEZ DE MANZANEDO, pani Gatón i dziedziczka Campos, córka Gómeza Ruiza de Manzanedo, pana Valdelaguna, i jego żony Marii. Zmarła ona po 21 lipca 1305. Dochowali się zmarłego w dzieciństwie syna i być może córki.

- 4 SZYMON. Urodził się w 1244 i zmarł w dzieciństwie. Został pochowany w klasztorze dominikanów w Toledo.
- 5 JAN. Urodził się w 1246 i żył zaledwie przez kilka dni. Spoczął w katedrze w Kordobie.

*

Ze względu na zamiłowanie nauki i sztuki zwany był MĄDRYM (*EL SABIO*) oraz ASTRONOMEM. Urodził się 23 listopada 1221 w Toledo, a wedle innych danych w Burgos. Z ramienia ojca pełnił urząd namiestnika Andaluzji. W 1252 odziedziczył trony Kastylii, Leónu, Galicji etc. jako ALFONS X. Będąc wnukiem Filipa Szwabskiego, po śmierci króla Konrada IV w 1254 zgłosił roszczenia do księstwa Szwabii. 1 kwietnia 1257 we Frankfurcie nad Menem został wybrany królem rzymskim przez arcybiskupa Trewiru, nie dysponował jednak odpowiednimi siłami aby interweniować na swoją korzyść, najprawdopodobniej nigdy nawet nie przybył do Niemiec; po elekcji Rudolfa z Habsburga (1273), wobec papieskiej odmowy poparcia jego roszczeń, w 1275 zrezygnował z tytułu. Śmierć najstarszego syna Alfonsa i następcy kastylijskiego tronu, Ferdynanda de la Cerda (1275), oraz chwiejna postawa króla, który najpierw wyznaczył dziedzicem nieletniego wnuka, Alfonsa de la Cerda, a następnie pod naciskiem szlachty desygnował młodszego syna, Sancho (IV), doprowadziły w krótkim czasie do wybuchu wojny domowej. W jej wyniku kortezy, które zebrały się w 1282 w Valladolid uchwały odebranie mu władzy i powierzenie jej Sancho jako regentowi. W odpowiedzi Alfons wydziedziczył syna i ponownie wyznaczył sukcesorem wnuka. Wierne mu pozostały jednak tylko Badajoz, Murcja i Sewilla, gdzie się schronił. Zmarł 4 kwietnia 1284 w sewilskim alkazarze i został pochowany w królewskim opactwie cysterek Santa María la Real w Las Huelgas pod Burgos.

Małżonka Alfonsa Kastylijskiego:

Poślubiona *per procura* 26 listopada 1246 i osobiście 4 kwietnia 1248 w Valladolid:

JOLANTA ARAGOŃSKA

Była córką Jakuba I Zdobywcy, króla Aragonii, potomka dynastii barcelońskiej, oraz jego drugiej żony Jolanty, córki Andrzeja II,

króla Węgier. Jej brat Piotr został w 1262 mężem Konstancji Sycylijskiej (zob. biogr. cesarza Fryderyka II, s. 195), zaś młodsza siostra Konstancja wyszła za młodszego brata Alfonsa, infanta Manuela (zob. s. 226). Urodziła się ok. 1236. Podczas kryzysu dynastycznego w 1275 opowiedziała się za wnukiem Alfonsem de La Cerda przeciw swemu młodszemu synowi Sancho, popieranemu przez małżonka. Wraz z synową Blanką i jej dziećmi wyjechała do rodzinnej Aragonii, próbując nakłonić do pomocy brata i zaprzyjaźnione dwory. Ostatecznie powróciła do Kastylii, nigdy jednak nie pogodziła się z mężem, a podczas rebelii syna w 1282 stanęła po jego stronie. Zmarła w 1301 w Roncesvalles w Nawarze podczas powrotu z pielgrzymki do Rzymu. Została pochowana w kolegiacie w Roncesvalles, grobowiec królowej nie dotrwał jednak do czasów obecnych.

Mażeńskie dzieci Alfonsa Kastylijskiego (1–12):

- 1 ? FERDYNAND. Urodził się zapewne między 1248 a 1253 i zmarł w dzieciństwie. Został pochowany w królewskim opactwie cysterek Santa María la Real w Las Huelgas pod Burgos.
- 2 BERENGARIA (BERENGUELA). Urodziła się w Sewilli przed 6 grudnia 1253, zapewne między 10 października a 25 listopada tego roku. 20 sierpnia 1255 w Paryżu zaręczono ją z księciem francuskim LUDWIKIEM (ur. 1243 lub 1244), najstarszym synem Ludwika IX Świętego, do małżeństwa jednak nie doszło z powodu przedwczesnej śmierci narzeczonego w styczniu 1260. Berengaria wstąpiła później do królewskiej fundacji, klasztoru w Las Huelgas opodal Burgos i założyła klasztor św. Klary w Toro. Zmarła w 1300 w Guadalajarze i została pochowana w klasztorze Santo Domingo el Real w Madrycie.
- 3 BEATRYCZE. Urodziła się ona 5 listopada bądź 6 grudnia 1254. W sierpniu 1271 w Murcji wyszła za mąż za WILHELMA VII WIELKIEGO, margrabiego Montferratu od 1253, tytularnego króla Tesaloniki (1262–84), pana Ivrei (1266–67 i od 1278) i Mediolanu (1278–82) (ur. ok. 1243, zm. więziony w Aleksandrii 6 lub 8.02.1292), syna Bonifacego II Wielkiego, margrabiego Montferratu i króla Tesaloniki, i jego żony Małgorzaty, córki Amadeusza IV, hrabiego Sabaudii. Wilhelm VII był uprzednio dwukrotnie żonaty: z Heleną, córką Anzelma, markiza

del Bosco, oraz Izabelą, córką Ryszarda de Clare, earla Hertford i Gloucester (z nią córka). Beatrycze i Wilhelm dochowali się kilkorga dzieci. Zmarła ona po 1280, zapewne ok. 1286.

- 4 FERDYNAND. Nosił przydomek DE LA CERDA, co znaczy „ze szczecina” bądź „owłosiony”, a który nawiązywał do włosów mających jakoby porastać tors nowonarodzonego infanta. Urodził się 23 października 1255 lub 4 stycznia 1256 w Valladolid. W 1272 ojciec desygnował go porucznikiem (*alférez mayor*) Murcji. Podczas rewolty możnych w latach 1272–73 był obok infanta Manuela jednym z mediatorów między królem a zbuntowaną szlachtą, natomiast od 1274 pełnił z ramienia ojca urząd porucznika królestwa. Zmarł nagle 25 lipca 1275 w Ciudad Real w toku kampanii wojennej przeciw Maurom i został pochowany w klasztorze cysterek Santa María la Real w Las Huelgas nieopodal Burgos.

Małżonka Ferdynanda de la Cerda została 13 listopada 1268 w Burgos:

BLANKA, córka Ludwika IX Świętego, króla Francji z dynastii Kapetyngów, i jego żony Małgorzaty, córki Rajmunda Berengara IV, hrabiego Prowansji. Urodziła się z początkiem 1253 w Jaffie w toku szóstej krucjaty. W okresie kryzysu dynastycznego, rozgorzałego w Kastylii po śmierci jej męża została uwięziona z rozkazu teścia, jednak ostatecznie w 1277 zdołała jednak wyjechać do Francji, gdzie uznano pretensje jej syna do kastylijskiego tronu. Zmarła między 17 czerwca 1302 a 7 czerwca 1322 w Paryżu i spoczęła w klasztorze paryskich kordelierów.

Owoce ich mariażu było dwóch synów; starszy ALFONS DE LA CERDA został odsunięty od sukcesji na korzyść stryja, Sancha, co doprowadziło do wybuchu wojny domowej. Linia de la Cerda, do XIV w. zgłaszała pretensje do kastylijskiego tronu; wygasła po mieczu z końcem XV w.

- 5 SANCHO IV zwany ODWAŻNYM (*EL BRAVO*). Urodził się on 13 kwietnia lub 12 maja 1258 w Valladolid. Po śmierci jego starszego brata Ferdynanda (1275) część możnych kastylijskich ogłosiła Sancho następcą tronu, z pominięciem synów zmar-

łego, infantów de la Cerda; wybór potwierdziły korecty w Segowii (1276). W 1277 do żądań baronów przychylił się król, oficjalnie desygnując Sancho sukcesorem, co doprowadziło do wybuchu wojny domowej, która ciągnęła się z przerwami aż do śmierci Alfonsa X. W 1282 w Valladolid korecty ogłosiły odebranie władzy Alfonsowi i przekazanie jej Sancho, ogłoszonemu regentem; wierne staremu królowi pozostały jedynie Murcja, Sewilla i Badajoz. Po śmierci ojca wstąpił na tron Kastylii, Leónu etc. i 30 kwietnia 1284 koronował się w Toledo. Kontynuował dzieło poprzedników, wydzierając Maurrom w 1292 Tarifę. Zmarł 25 kwietnia 1295 w alkazarze w Toledo i został pochowany w tamtejszej katedrze.

Żoną Sancho IV została poślubiona w lipcu (14.07?) 1281 w katedrze w Toledo:

Jego kuzynka MARIA DE MOLINA, córka Alfonsa, infanta Leónu, pana Molina i Mesa (syna króla Alfonsa IX), i jego trzeciej żony Mayor Alfonso de Meneses, pani Montealegre i Tiedra. Urodziła się ok 1264 i po śmierci starszej siostry Blanki (1292, zob. s. 234) odziedziczyła Molina i Mesa. Od 1275 sprawowała w Kastylii regencję, najpierw w imieniu syna, Ferdynanda IV, a później wnuka, Alfonsa XI. Zmarła 1 lipca 1321 w Valladolid, gdzie spoczęła w ufundowanym przez siebie klasztorze cysterek Santa Maria la Real zwanym Las Huelgas.

Zstępni Sancha IV zasiadali na kastylijskim tronie do 1369 w linii prostej, a w linii bocznej, jako dynastia Trastámara, do śmierci Izabeli I Katolickiej (1504) i jej córki Joanny (1555).

- 6 KONSTANCJA. Urodziła się w między lutym a październikiem 1259. Podobnie jak starsza siostra Berenguela obrała życie zakonne i wstąpiła do klasztoru cysterek Santa Maria la Real w Las Huelgas pod Burgos, gdzie zmarła 23 lipca lub 22 sierpnia 1280 i gdzie też została pochowana.
- 7 PIOTR. Urodził się w czerwcu (między 15 maja a 25 lipca) 1260 lub 1261 w Sewilli, będąc najprawdopodobniej jednym z bliźniaków. Podczas wojny domowej wybuchłej po śmierci infanta Ferdynanda de la Cerda (1275) wraz z młodszym bratem Janem powiedział się po stronie starszego brata Sancho

przeciwko ojcu. Po jego odsunięciu od rządów w 1282 otrzymał od Sancho seniorie Ledesma, Cabra, Alba de Tormes, Montemayor del Río, Salvatierra, Miranda del Castañar, Galisteo i Granadilla, jak również pomniejsze włości. Został także mianowany kanclerzem (*canciller mayor*) Kastylii i Leónu. Zmarł 18 lub 20 października 1283 w zamku w Ledesma i został pochowany w klasztorze św. Franciszka w Valladolid.

Żoną infanta Piotra została w 1281 w Burgos:

MAŁGORZATA, córka Amalryka IV (VI), wicehrabiego Narbonne, oraz jego żony Sybilli, córki Rogera IV, hrabiego de Foix.

Jedyny syn Piotra zmarł bezpotomnie.

- 8 JAN zwany JANEM z TARIFY (*EL DE TARIFA*) od miana twierdzy muzułmańskiej, którą zdobył. Urodził się w czerwcu (między 15 maja a 25 lipca) 1260 lub 1261 w Sewilli jako bliźniak Piotra, choć możliwe jest także, że na świat przyszedł w marcu lub kwietniu 1262. Pan Walencji, Baeny, Villafranca de Valcarcel, Bembibre, Castroverde, Valderas, Luque, Oropesa, Dueñas, Tariego, Villalón, Zuheros, Lozoya, Santiago de la Puebla, Melgar de Arriba, Paredes de Nava, Medina de Rioseco i Castromuño, *de iure uxoris* pan Vizcaya (od 1310). Między 20 sierpnia 1284 a 7 stycznia 1285 był wielkim ochmistrem dworu (*mayordomo mayor*) Sancha IV. Pretendował do kastylijskiej korony, rozgłaszając nieprawe rzekomo pochodzenie królewskich dzieci (Sancho i jego żona byli kuzynami w stopniu trzecim), za co do 1292 pozostawał uwięziony. 20 kwietnia 1312 jego bratanek, Ferdynand IV, mianował go porucznikiem królestwa (*alférez mayor*); od śmierci króla wspólnie z infantem Piotrem (synem Sancha IV) sprawował regencję w imieniu stryjecznego wnuka, Alfonsa XI; urząd porucznika złożył 2 sierpnia 1318. Zmarł na apopleksję 25 czerwca 1319 w Pinos Puente podczas przygotowań do kampanii z Maurami i został pochowany w katedrze w Burgos.

Małżonki infanta Jana:

1. Poślubiona w 1281 w katedrze w Burgos:

MAŁGORZATA (IZABELA?), córka Wilhelma VII Wielkiego, margrabiego Montferratu, oraz jego drugiej żony Izabeli, córki

Ryszarda de Clare, earla Hertford i Gloucester. Zmarła ona w lub (po) 1286.

2. Poślubiona przed 11 maja 1287:

MARIA, córka Lopeza Diaz IV de Haro, pana Vizcaya, i jego żony Joanny de Molina, córki infanta Alfonsa i siostry królowej Marii, żony Sancho IV. Urodzona między 1270 a 1275 (ok. 1274), zmarła 3 listopada 1342 i została pochowana w klasztorze w Perales.

Owoce pierwszego małżeństwa był syn, a z drugiego przyszło na świat troje dzieci. Linia jego zstępnych, panowie Walencji, wygasła po mieczu w połowie XVI w.

- 9 IZABELA. Urodziła się między styczniem 1263 a grudniem 1264 (wedle innych opracowań po 1272) i zmarła w dzieciństwie.
- 10 JOLANTA. Urodziła się ok. 1265 lub po 1270. Jej mężem został DIEGO LOPEZ DE HARO, pan Vizcaya (ur. ok. 1250, zm. Algeciras 1310), syn Diego Lopeza de Haro, pana Vizcaya, i poślubionej mu Konstancji z Béarnu. Małżeństwo to było bezdzietne. Jolanta zmarła między 12 marca 1287 a 30 stycznia 1308.
- 11 JAKUB. Urodził się przed 11 sierpnia 1268, może w sierpniu 1266. Pan na Los Cameros. Podczas wojny domowej (1275) stanął po stronie brata Sancho przeciw ojcu. niemniej w swoim testamencie Alfons zapisał mu Murcję. Zmarł 9 sierpnia 1284 w Orgaz. Nie założył rodziny, bezpotomny.
- 12 ELEONORA. Urodziła się po 1274 (wedle innych danych w 1257) i zmarła w 1275.

Bastardy Alfonsa Kastylijskiego (1–5):

Z MARIĄ ALFONSO DE LEÓN (ur. ok. 1222, zm. po 1252), córką Alfonsa IX, króla Leónu (własnego dziada), i jego konkubiny Teresy Gil de Soverosa; żoną Alvara Fernández de Lara, pana Lara (zm. 1239), a następnie Suero Ariasa Sarraży; nałożnicą króla w latach 1240–41:

- 1 BERENGARIA (BERENGUELA) ALFONSO. Jej mężem był PIOTR NÚÑEZ DE GUZMÁN (zm. po 1264), syn Wilhelma Pérez de Guzmán i jego żony Elwiry Rodríguez; nie mieli dzieci.

Z ELWIRĄ RODRIGUEZ DE VILLADA (VALADA, DAULADA) (zm. po 1283), córką Rodryga Fernández de Villada i jego żony Marii Muñoz;

przed 1250 poślubioną przez Gonzalą Moran el Velho, *merino mayor* Leónu (zm. przed 1283); nałożnicą króla w latach 1242–43:

- 2 ALFONS FERNÁNDEZ zwany DZIECIĘ (*EL NIÑO*). Urodził się ok. 1243. Jego żoną była BLANKA ALFONSO DE MOLINA, pani Molina i Mesa (ur. ok. 1243, zm. Molina 1292 przed 5.12), córka Alfonsa, infanta Leónu, pana Molina i Mesa, oraz jego pierwszej żony Matyldy González de Lara, pani Molina i Mesa; jej młodszą przyrodnią siostrą była Maria de Molina, żona króla Sancho IV (zob. s. 231). Owocem ich małżeństwa była córka lub córki. Alfons zmarł w 1281.

Z MARIĄ GUILLÉN DE GUZMÁN, panią Alcocer, Salmerón, Viany i Azañón (ur. ok. 1225, zm. Alcocer przed 1267, pochowana tamże w klasztorze klarysek), córką Wilhelma Pérez de Guzmán, pana Vecilla, i jego żony Marii González Girón; konkubina króla w latach 1243–48:

- 3 BEATRYCZE ALFONSO. Urodziła się ona w 1242. Pani Alcocer, Salmerón i Vadesliras. W 1253 poślubiła ALFONSA III ODNOWICIELA, króla Portugalii i Algarve od 1248 (ur. Coimbra 5.05.1210, zm. Lizbona 16.02.1279), syna Alfonsa II Grubego, króla Portugalii i Algarve z dynastii burgundzkiej, i jego żony Urraki, córki Alfonsa VIII Szlachetnego, króla Kastylii; dochowali się licznych dzieci. Zmarła 27 października 1303 i została pochowana klasztorze cysterskim w Alcobąço.

Z nieznaną kobietą (kobietami) lub z MARIĄ GUILLÉN DE GUZMÁN (zob. wyżej):

- 4 ? URRAKA ALFONSO. Jak się przypuszcza, poślubiła ALWARA PÉREZA DE GUZMÁN, pana Fuentes, Brizuela i Manzanedo (zm. po 1280), któremu urodziła kilkoro dzieci, względnie jej mężem był PIOTR NUÑEZ DE GUZMÁN.

- 5 MARCIN ALFONSO. Opat w Valladolid.

*

Elekcja Rudolfa z Habsburga w 1273 położyła kres Wielkiemu Bezkrólewiu, trwającemu w Niemczech blisko 20 lat, od śmierci Konrada IV.

